№ 217 ՇԱԲԱԹ, 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՇԱԲԱԹ, 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 217

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի։
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տ ե լ ե ֆ ո ն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տ ե լ ե ֆ ո ն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».

TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲԼԻ

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հայոց Դրամատիկ Ընկերութիւն

Երկուշաբթի, նոյեմբերի 5-ին, 1915 թ.

ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կ ը ն ե ր կ ա յ ա ց ն է

Առաջին անգամ նոր ինքնուրոյն պիէս

ՀՐԱԲՈՒԽ

Դրամա 2 արար., Մ. Մանուէլեանի։

Այս պիէսը արժանացած է մրցանակի Հայոց Դրամատ. Ընկ. ժիւրիի կողմից։

ՀԷՔԻԱԹ

Դրամատիկական էտիւդ արևելեան կեանքից 1 արար., Մ. Մանուէլեանի։

Վ ե ր ջ ը

ՇԵՂՎԱԾՆԵՐ

էտիւդ 1 արար., Մ. Մանուէլեանի։

Մասնակցում են.—տ. տ. Աստղիկ, Զաբէլ, Ժասմէն, Մանուչարեան, Սիրանոյշ. պ. պ. Աբէլեան, Ալիխանեան, Մելքոնեան, Սուրաբեան, Սևումեան և ուրիշներ։

Սկիզբը երեկ. ճիշդ ժամը 8-ին։ Տեղերի գները սովորական են։

Կասսան բաց է ամենայն օր առաւ. ժամը 10—2-ը և երեկ. ժամը 6—8-ը։

Տոմսակները ծախվում են միմիայն Թատրոնի կասսայում։

Պատրաստվում է ներկայացման համար ՄԵԾ ՅԱՆՑԱՒՈՐԸ Սօրօլլչիկով-Սամարինի, ՕՐԼԷԱՆԻ ԿՈՅՍԸ Շիլլէրի։

Ռեժիսոր՝ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ Դերասանական Վարչութիւն

տռ. 700. 2—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
(Զուբալովի անուան)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԻԿ

Խմբակցութիւնը

Այսօր, շաբաթ,

հոկտեմբերի 3-ին

կ ը ն ե ր կ ա յ ա ց ն է

Ա ռ ա ջ ի ն ա ն գ ա մ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ԾՈՎ

(ԱՆՑՔԸ ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ Է ՄՇՈՅ ԴԱՇՏՈՒՄ ԵՒ ՍԱՍՈՒՆՈՒՄ)

Դրամա 4 գործ., Շահ-Պարոնեանի։

Մասնակցում են.—տ. տ. Մարգարիտ, Պալեան, Յասմիկ, պ. պ. Գալստեան, Գաւրօշ, Եանիկեան, Մարութեան, Միքայէլեան, Ռուսեան և ուրիշներ։

Սկիզբն է երեկ. ժ. 8-ին։

Տեղերի գները 4—50 կոպէկ։

Ռեժիսոր՝ ԱՄՕ-ԽԱՐԱԶԵԱՆ

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ տ. Վ. ԱԲՈՎԵԱՆ և պ. Ե. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

Թիֆլիսի հանրաշարանի

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՆԵՒՄՈԹՈՐԱԿՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օր՝ գանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌՆՏԳԷՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամեն օր. 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ առ. ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7—29.

տռ. (ա. օ.) 504. 100—52

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

ԿԵՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ

Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, ֆարֆորից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթօդով։

Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրէուլկից։

(ա. օ.) տռ. 515. 100—41

ՎՐԱՑԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆՆԵՐԻ ԼԵԳԵՆԴԱՆ

Թէ ռուսական և թէ վիրական տառերով հրատարակվող վրաց թերթերը վերջերս տարօրինակ, անտրամաբանական, անկօռրէկտ վերաբերմունք են սկսել ցոյց տալ դէպի հայերը։ «Закавказская Рѣчь» թերթը անցեալ օր մի վրացու բերանով տենում էր ապացուցանել, որ հայերը նոյն իսկ Անդրկովկասում եկւոր տարր են, այլ բնիկ տարրերը՝ թուրքերը և վրացիներն են, որ երբ ռուսական կառավարութիւնը միշտ խրախուսել, աջակցել է հայերին՝ ձեռք բերելու այդ բնիկներին պատկանող հողերը և այլ այսպիսի անիմաստ, ուղղակի հնարովի անհեթեթ մտքեր. Եւ եթէ մենք, հայ մամուլի օրգանները, այդ յարձակումներին չենք պատասխանել, որովհետև նրանք այնքան անհեթեթ են, այնքան մեղանչում են պատմական փաստերին, որ նրանց առարկելը ինքնին անհեթեթութիւն պէտք է համարվի. Ոչ ոք չէ առարկում, երբ մէկը վեր է կենում և ասում, թէ ձիւնը սև գոյն ունի։

Եւ, վերջապէս, հայ թերթերի կողմից առարկութիւնը, հերքումը նշանակութիւն չունի, որովհետև վրաց թերթերի գրածները հայերը չեն կարդում և պէտք չունեն կարդալու. կարդում են վրացիները, ռուսները, թուրքերը, իսկ դրանք հնարաւորութիւն չունեն կարդալ հայ թերթերի մէջ տպվող հերքումները, լեզուն չիմանալու պատճառով։ Մեր մի դժբաղդութիւնն էլ այն է, որ մենք, հայերս, չունենք ռուսերէն մի թերթ, որտեղ կարողանայինք պաշտպանել մեր իրաւունքները, մեր շահերը, հերքել մեր դէմ եղած յերիւրանքները, մեղադրանքները, վերականգնել յեղաշրջված փաստերը. Ճիշդ է, հայերի ձեռքով և դրամներով հրատարակվում են Թիֆլիսում երկու մեծ օրաթերթեր, «Тифл. Листокъ» և «Кавк. Слово», բայց այդ թերթերը բնաւ տրամադրութիւն չեն ցոյց տալիս զբաղվելու հայկական շահերի և իրաւունքների պաշտպանութեան հարցով և հարկաւորը, հազարերորդ մասն այն ամենի, ինչ որ անում է ռուս թերթ «Зак. Рѣчь»-ը վրացիների վերաբերմամբ, նրանք չեն անում հայերի վերաբերմամբ։

Այնու ամենայնիւ կան հարցեր, որոնց թողնելը առանց հերքումի հայ թերթի կողմից անհնարին է։ Դա լուսաւորչական վրացիների հարցն է, որ այժմ յարուցել է վրաց «Սաքարթվելօ» թերթը, որ պնդում է, թէ Վրաստանի մի քանի գիւղերում և աւաններում ապրող մօտ 300,000 հայերը ոչ թէ հայեր են, այլ վրացիներ, միայն լուսաւորչական դաւանութեան։

Իր կարծիքը վրաց թերթը հիմնում է այն հանգամանքի վրա, որ այդ հայերը խօսում են վրացերէն, ունեն վրացական սովորութիւններ, կենցաղ և վրացական դիմագծեր։

Այդ կարծիքը հակասում է պատմական բոլոր տուեալներին։ Պատմութիւնը չէ տալիս մեզ փաստեր, թէ երբևիցէ հայերը պարապած լինեն պրօզելիտիզմով ուրիշ ազգերի մէջ և մասնաւորապէս վրացիների մէջ։ Այն լուսաւորչականները, որոնց վրաց թերթը վրացի է համարում, պարզապէս հայեր են, բայց մոռացած իրանց մայրենի լեզուն, ընտելացած վրացական սովորութիւններին, կենցաղին և նիստ ու կացին։ Նոյն իսկ այսօր Թիֆլիսում, Գօրիում, Քութայիսում կան հայեր, որոնք ոչ հայերէն խօսել գիտեն և ոչ գրել, այլ խօսում և գրում են վրացերէն։ Մի՞թէ դրանք վրացիներ են։ Թիւրքիայում կան հայեր (կեսարացիներ), որոնք խօսում և գրում են թիւրքերէն. մի՞թէ դրանք թիւրքեր են։ Եթէ երբևիցէ վրացիների մէջ հայոց եկեղեցին կատարած լինէր պրօպագանդա և լուսաւորչական դաւանութեան բերած վրացիներին, այդ մասին պատմութեան մէջ որևէ հետք կը լինէր։

Ուստի միանգամայն անհիմն է և զուր աշխատանք՝ արծարծել այնպիսի հարց, թէ կան լուսաւորչական վրացիներ. ոչ, դրանք հայեր են, մոռացած իրանց մայրենի լեզուն։ Եւ եթէ նրանք այսօր էլ հայոց լեզուն չը գիտեն, յանցանքը մեր ծոյլ, հեզկ և պորտաբոյծ առաջնորդներինն է, որոնք հոգ չեն տարել հիմնել մայրենի դպրոց։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
1 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Ծովափնեայ շրջանում թիւրքերի հետախոյզ զօրախմբերը շարունակում են անաջող փորձեր անել՝ ճեղքելու մեր սահմանապահ զօրամասերին, որոնք ետ են մղում թիւրքերին հրացանային կրակով և ձեռքի ռումբերով։

Ստորին Օլթի գետի շրջանում, Թօրթում լճից դէպի հարաւ-արևելք, ընդհարումներ են հետախոյզ զօրախմբերի միջև։

Ուստանի լեռնանցքի մօտ՝ Վանի լճի հարաւային ափում մենք ոչնչացրինք մի խումբ թիւրքերի, որոնց հետ էր մի օֆիցեր։

ՀԱՅԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

Կահիրէից հեռագրում են «Թայմսին» սեպտեմբերի 10/23-ին.

«Հայոց պատրիարքը հեռագրով իր անսահման շնորհակալութիւնը յայտնեց պ. Պուանկարէին այն առիթով, որ ֆրանսիական պատերազմական նաւերը մի քանի հազար կիլիկեցի հայեր ազատել բերել էին Եգիպտոս։

«Պատրիարքը հեռագրեց նոյնպէս անգլիական թագաւորին. «Եգիպտոսի հայկական գաղութն իր խորին երախտագիտութիւնն է յայտնում այն առատաձեռն օգնութեան համար, որ ազնիւ Անգլիան ցոյց է տալիս հայ փախստականներին»։

ԴԻԱՐԲԷՔԻՐ ԵՒ ՍԵՒԵՐԷԿ
II

Վարչական բաժանումը.— Տիգրանակերտը բաժնուած է 4 միւթէսարըֆութեան (կառավարչութեանց)։

1) Դիարբէքիրի (կեդրոնի) կառավարչութիւն, որուն կեդրոնն է Դիարբէքիր կամ Ամիդ քաղաքը, որ Տիգրանակերտ ալ կը կոչուի։ Այս կառավարչութեան կը պատկանին Մուֆարղին՝ (բուն հին Տիգրանակերտ), Լճէ, Ծէյրիք և Պէշրի քաղաքները (կայմակամլըք), իրենց համանուն գաւառակներով և գիւղախմբերով միասին։ Նոյն կառավարչութեան և ամբողջ նահանգի կեդրոնը եղող Դիարբէքիր քաղաքը կը նստի կուսակալը։ Դիարբէքիր ունի մօտաւորապէս 18,000 տուն բնակչութիւն, որմէ 6000 տունը զուտ հայ, 4000 տունն ալ զանազան քրիստոնեայ և մահմեդական ազգերը հաշուելով, մնացեալ 8000 տունը թիւրքերէ և ուրիշ խառն ազգերէ կազմուած է։ Քաղաքը շրջափակուած է հին և ամրակուռ համբաւաւոր պարիսպով, որուն հանդիպակաց (խաչաձևի ծայրերու պէս) չորս դռները, որոնք երկրիս չորս կողմերուն համաչափութեամբ շինուած են, ունին երկերկու ահաւոր երկաթեայ երկփեղկեան դռներ, որոնք գլուխներու վրայ շարժուելով կը բացուին ու կը գոցուին։ Ամեն երեկոյ յիշեալ չորս դռները գոցուելով, ահագին քաղաքը փակուած տունի մը պէս կը մնայ գիշերները, և առաւօտուն բացուելով երթևեկութիւնը կը սկսի։ Այս վիթխարի պարիսպը քաղաքին ամենէն բարձր շէնքերէն ալ վեր կը մնայ տակաւին՝ թէև անոր վրայի մասը և միջնաբերդերը տեղ տեղ քայքայուած են։ Լայնութեան վրայ գաղափար մը տալու համար պէտք է աներկբայօրէն ըսել թէ երկու կառք դէմ դէմի ազատ կարող են երթևեկել։

Դիարբէքիրն ունի նշանաւոր քրիստոնեայ և մահմեդական հաստատութիւններ, հնութենէն մնացած շէնքեր, արհեստանոցներ, վաճառանոցներ, դպրոցներ, եկեղեցիներ և մզկիթներ։

Դիարբէքիրի հայութեան արտակարգ ընդունակութիւնները գնահատած են բոլոր եւրոպացի ճանապարհորդները։ Վերջերս արհեստ, արուեստ և ձեռագործութիւն անհաւատալիօրէն յառաջացան։ Դիարբէքիրէն արտադրուած մետաքսեղէն գործուածքները, գորգերը, պղնձեղէնները, ոսկեղէն և արծաթեղէն զարդերն ու անօթներն ամեն տեղ գնահատուած են։ Իսկ անուշեղէնները և քաղցր ու ալքօլաւոր ըմպելիները, որ Դիարբէքիրի հայերը կը պատրաստեն, խիստ շատ համբաւուած են։

Գալով տեղւոյն այնքան քաջ և անման հարկիկութեամբ օժտուած երիտասարդութեան, որոնք ունին նաև ի հարկին ազնիւ յանդգնութիւն, կրկին ու կրկին քաղաքին մեծ մասը ազատած են կոտորածէ։ Առանց մտերմին ունենալու ոչ Կովկասը, ոչ ծովը և ոչ Եւրոպան, շատ գաղտնի պահած զէնքերնուն փաթթուելով անհամար խուժանին և բարբարոս կառավարութեան դիմադրելով փրկած են իրենց անձը։

Այս անգամ ևս մենք տարակոյս չունենանք որ՝ համաձայն վերև յիշուած օրագրական տեղեկութեանց՝ Դիարբէքիրի հայութիւնը իրաւամբ կոտորուած է։ Սակայն այդ կոտորումին մանրամասնութիւնը յետոյ պիտի լսենք։

Մենք՝ անպայման՝ յոյսերնին ռուս բանակին վրայ դրած հայոց քաջագործութիւններով ջնջումը պիտի լսենք....

Գաղթական

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՍՐԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
1 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Նորին Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրը, կարճ ժամանակով Ցարսկոէ Սէլօյում մնալուց յետոյ, այսօր բարեհաճեց մեկնել գործող բանակը։

Նորին Մեծութեան հետ մեկնեց գահաժառանգ Արքայազունը և Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Նիկօլայևիչը։

Ստորագրեց՝ պալատի մինիստր կոմս Ֆրեդէրիկս։

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
1 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Գերմանական մի աէրօպլան մի քանի ռումբեր նետեց Ռեմէրսհօֆ կայարանի վրա՝ Ֆրիդրիխշտադտից դէպի հիւսիս։

Եակօբշտադտի շրջանում թնդանօթային կրակը տեղ տեղ սաստկացաւ,

Լոյս սեպտ. 30-ի գիշերը Դվինսկի շրջանում «ցէպպելինը» նետեց մօտ 50 ռումբ, մարդկային զոհերը չկան։ Շլօսբէրգից դէպի հարաւ խճուղու շրջանում (Շլօսբէրգը մենք վերցրինք երէկ), կատաղի կռիւը շարունակվում է։ Ցամառ կռիւներ տեղի են ունենում նաև Սպրուգին գիւղի մօտ (Օրարբունովկա գիւղի շրջան)։

Դեմմէն-Դրիսվիատա լճերի շրջանում թշնամու յախուռն յարձակումները ոչ մի տեղ աջողութիւն չունեցան. Թնդանօթային կռիւը շարունակվում է։ Պրիպեատայի մօտ՝ Նովէլ կոչված աւանից դէպի հարաւ մենք գրաւեցինք Ծրապլին գիւղը։

Ստիրի գետի ձախ ափում՝ Ռաֆալովկից դէպի հիւսիս մեր հեծելազօրը կռւով վերցրեց Զալիսպինը։

Գալիցիայում Ստրիպա գետի ապամաճակատի վրա հակառակորդը շատ տեղերում դիմում է ապարդիւն առաջխաղացման։ Անհամեմատ տաք կռիւներ եղան Բենեավա և Գայվորոնկա գիւղերի շրջանում՝ Տրէմբովլէից դէպի արևմուտք։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
1 հոկտեմբերի

ՓԱՐԻԶ.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւններ.

Ռմբակոծութիւնից յետոյ թշնամին երեկոյեան յարձակում գործեց Սուշէից դէպի հիւսիս-արևելք գտնվող մեր դիրքերի վրա, բայց վանվեց։ Գիշերը թնդանօթաձգութիւնը առանձնապէս ուժեղ էր Սոմմայի և Ուազի միջև՝ Լինդէշի շրջանում և Րէյմսից դէպի արևելք։ Թշնամին ուժեղ ռմբակոծում էր Տագիւրի հարաւային կողմը և Մէնիլի արևելեան մասը։ Մեր թնդանօթներն աջողութեամբ պատասխանում էին և մենք շարունակեցինք առաջանալ մի խրամատից դէպի միւսը։

Ֆլիրէ շրջանում տեղի էր ունենում յամառ խրամատային կռիւ, որ մանաւանդ ուժեղ էր Րէլիօնի շրջակայքում, ուր երկու կողմից մասնակցեց արտիլէրիան։

Վօգէզներում թշնամին երեկոյեան դէմ սկսեց ռմբակոծել ամբողջ զօրաճակատը և յետոյ յարձակման դիմեց, որ ընդհանուր առմամբ անաջող անցաւ։ Միայն Լէնժ բլուրից դէպի հարաւ գերմանացիներին աջողվեց գրաւել 80 մետր տարածութիւն մեր խրամատների սահմանում, բայց հակայարձակումով մենք իսկոյն գրաւեցինք այդ տարածութիւնը։

19 աէրօպլան նետեցին 140 ռումբ Բազանկուր կայարանի վրա, ուր կատարվում էր թշնամու զօրքերի տեղափոխութիւն։ Ուրիշ 18 աէրօպլան ռմբակոծեցին երկաթուղագիծը Վարմէրիվիլի մօտ։

Երէկ թշնամին վերսկսեց խոշոր ուժերով իր յարձակումները Սուշէից դէպի հիւսիս-արևելք՝ Բուազանայ կոչված անտառի դէմ, նաև Սուշէ-Անգր ճանապարհի արևելեան կողմում։ Չը նայած թնդանօթների սաստիկ ուժեղ կրակին, որոնց հետևում էին յարձակումներ, ինչպէս նաև կատաղի գրոհ տալուն, թշնամուն աջողվեց միայն ներս խուժել առատ մի քանի մասերը Ժիվանշիի մօտ։ Մենք մնացած կէտերում մնացինք մեր դիրքերում և վանեցինք գերմանացիների յարձակումները, որոնք կրեցին շատ մեծ կորուստներ։

Հաղորդում են, որ Սոմմայից դէպի հարաւ՝ Լիգօն շրջանում տեղի է ունենում չափազանց տաք կռիւ, ինչպէս նաև Շամպանիում, Արգօններում, Մաասի և Մօզելի միջև, Ֆլըլրէից դէպի հիւսիս։

Երէկ երեկոյեան Շատօ Տիէրի վրա երևաց «ցէպպէլին» և նետեց 5 ռումբ, որոնք ընկան քաղաքից դուրս և ոչ մի վնաս չը պատճառեցին։

ԼՈՆԴՕՆ.—Մամուլի բիւրօն յայտնում է. «Երէկ երեկոյեան գերմանական մի «ցէպպէլին» թռիչք կատարեց Լօնդօնի մի մասի վրա և նետեց մի քանի բռնկվող ռումբեր, որոնք նիւթական աննշան վնասներ պատճառեցին։ Մի քանի տեղերում ծագած փոքր հրդեհներն իսկոյն հանգցվեցին, ոչ մի հասարակական տուն չը տուժեց։ Սպանվեցին 2 կին և 6 տղամարդ, վիրաւորվեցին 3—4 հոգի»։

ՀԱՒՐ.—Բէլգիական հաղորդագրութիւն։ Թշնամու արտիլէրիան եռանդուն գործադրա-

թիւն ցոյց տալեց ամբողջ զօրաճակատի վրայ։ Թշնամին ամրակցեց Ցիզնէսը, Պէրվիլը, Ռուազլուժը, Կեսարկէն, Ռէնիգէն և Նորդշօոտէն. մենք ամրակցեցինք թշնամու զօրադիրքերը, Լեկէի, Սանտ-Պիէր-Կապելէի և Բուլխուկի մօտ և ցրեցինք թշնամու հետևակ զօրախմբերին զօրաճակատի զանազան տեղերում։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

1 հոկտեմբերի

ՀՌՕՄ.—Գլխաւոր բանակից հաղորդում են.

Մեր զօրքերի գործողութիւնները շարունակվեցին Տիրօլի և Տրէնտինօյի սահմանների երկարութեամբ, մանաւանդ Ադիժէ ու Բրէնտա գետերի հոսանքների մօտ, ուր թշնամին կրեց շատ խոշոր կորուստներ։

Երեկ տեղի էին ունենում մեզ համար նպաստաւոր ընդհարումներ Ռիբոր հովտում և Կամպէլլօ շրջանում։

Կարնիայում թշնամին սեպտ. 28-ին և 29-ին փորձեց յարձակում գործել Պալպիկոլօյի և Մօնտէ-Սալինկիէտի միջև ընկած մեր ռազմաճակատի վրայ։ Զափազանց ուժեղ թնդանօթաձգութիւնից յետոյ, որ սկսվել էր սեպտ. 28-ին և տևեց ամբողջ գիշերը, նաև սեպտ. 29-ի ցերեկով, առաջ մղեց հետևակ զօրագնդերին յարձակման Կիարցօ լեռնային գետակի շրջանում, բայց մեր զօրքերի տոկունութիւնը, աջող թնդանօթային, հրացանային և գնդացիրային կրակը, նաև մեր գործած հակայարձակումները մեզ հնարաւորութիւն տուեցին օրվայ վերջում, երկարատև կռուից յետոյ, ցիրուցան անել թշնամուն, պատճառելով նրան լուրջ կորուստներ։

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ՊԱԼԱՏ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

1 հոկտեմբերի

ՓԱՐԻԶ.—Պատգամաւորների պալատի երէկվայ նիստում Վիվիանին յայտնեց, որ Դելկասէն, վատառողջութիւնը պատճառ բերելով, մի քանի ժամանակ առաջ ներկայացրեց հրաժարականի խնդիր, որ կրկնեց Լօնդօնից վերադառնալուց մի քանի օր յետոյ։ Սեպտեմբերի 29-ի երեկոյեան Դելկասէն մի նամակով բացատրելով դրդապատճառները հրաժարական տուեց։

Վիվիանին աւելորդ է գտնում կարդալ նամակը, պնդելով որ ոչ մի տարաձայնութիւն արտաքին գործերի մինիստրի և նրա կօլլէգների միջև չէ եղել, բոլոր վճիռներն ընդունվել են միաձայն։

Պենլևէն պնդում է, թէ անհրաժեշտ է տալ լրացուցիչ բացատրութիւններ մինիստրների միջև ծագած տարաձայնութիւնների մասին, նաև այն պայմանների վերաբերութեամբ, որոնց մէջ ձեռնարկվել է զօրքեր ուղարկել դէպի Սոլունի։ Հռետորը պատասխանատուութիւն է դնում կառավարութեան վրա այդ արշաւադրի համար և հարցնում է, թէ ինչու կառավարութիւնը, երբ արդէն կասկած չը կար, որ թիւրք-բուլղարական համաձայնութիւնը կնքվել է, չը ձեռնարկեց անմիջապէս գործողութիւններ, և կառավարութեան համար անպատեհ չը համարեցա՞ն, արդեօք, Բուլղարիայի վճիռը և Յունաստանի ու Ռումինիայի չէզոքութիւնը։ Պենլևէն ասում է, որ այդ հարցերն անհրաժեշտ են, որքան էլ որ ճնշող լինեն նման վիճաբանութիւնները, որոնք իցէ թէ յուզեն մեր քաջարի զինուորներին, որոնց մենք պարտաւոր ենք ոգեւորել։

Ռոյալիստ Դելլաջէն յայտնում է, որ հանրապետութիւնն ամենից առաւել պէտք է զգուշանայ երկու վտանգից. գերմանացիների միութիւնից և ներքին քաղաքական վէճերից։ Դելլաջէի յայտարարութիւնն ընդունվում է բուռն ծափահարութեամբ։

Վիվիանին ասում է, որ չէր կամենայ թողնել պալատին կրքոտ խօսքերի ազդեցութեան տակ. կառավարութիւնը չէ խուսափում մասնաժողովների վերահսկողութիւնից, սակայն ներկայումս մենք գտնվում ենք նոր վիճակում և աշխատակցում ենք ոչ միայն մասնաժողովների հետ, այլ և դաշնակիցների հետ։ Ես հնարաւորութիւն չեմ ունենայ, ի՛նչ տեսակ էլ որ լինի վիճաբանութիւնների ձևը, պատասխանել բոլոր հարցերին։ Կառավարութիւնն իրաւունք չունի բացատրութիւն տալ այն ծովային ու զինուորական ծրագիրների վերաբերմամբ, որոնք մշակվել են դաշնակիցների համաձայնութեամբ։ Մեզ անհնարին էր թւում թոյլ տալ, որ Սերբիային մահացնեն, կամ բաժանվել բարեկամներից և դաշնակիցներից. մենք պէտք է միջամտէինք, ի հարկէ գլխաւոր շտաբի համաձայնութեամբ և չը թուլացնելով ֆրանսիական զօրաճակատը։ Զօրքերի ափ հանելը Սոլունում շարունակվում է, բայց ես չեմ կարող ճշգրիտ տեղեկութիւններ տալ այնտեղ ուղարկվող զօրքերի քանակի մասին։ Արշաւադրի ծովային ու զինուորական ծրագիրները սահմանված են դաշնակիցների գլխաւոր շտաբների ընդհանուր համաձայնութեամբ և բազմակողմանի քննվել են այդ արշաւադրի հետ կապ ունեցող բոլոր պատրաստութիւնները։

Վերջում Վիվիանին յայտնում է, որ նկատի առած առ 14 ամիս շարունակվող ողբերգական հանգամանքները՝ անհրաժեշտ է, որպէս զի կառավարութիւնը, որ պատասխանում է հարցապնդման, դուրս գայ նիստից վստահութիւն ստացած, որը և կը բարձրացնէ նրա հեղինակութիւնը։

Սոց.-դեմ. Րենօդէլը մատնանշում է, որ պալատի գլխին կախվել է ճնշող զգացմունք, ի նկատի ունենալով որ անկարող է լսել բացատրութիւն իր բովանդակ պարզութեամբ, և առաջարկում է փակել նիստը։

Առաջարկութիւնը մերժվում է։

Պատգամաւոր Պալլէն պատճառաբանում է հետևեալ բանաձևը. «Պալատը, վստահանալով կառավարութեանը և հաւանութիւն տալով նրա յայտարարութեան, դիմում է հերթական գործերին»։ Սոցիալիստներն աղմկում են։ Պալատի նախագահը ստիպված ընդհատում է նիստը։

Նիստը վերսկսվելով բանաձևն ընդունվում է 372 ձայնով ընդդէմ 9-ի։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

1 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Մինիստրների խորհուրդը, հաւանութիւն տալով սկզբունքով ներքին գործերի մինիստրութեան այն նախագծին, որի համաձայն ամեն տարի գումարվելու է խորհրդակցութիւն՝ պետութեան մատակարարական գործի ղեկավարի նախագահութեամբ՝ վարչութիւնների, բորսային կոմիտէտների և զեմստվային վարչութիւնների ներկայացուցիչներից—մատակարարական գործին վերաբերեալ հարցերի մշակութեան համար, յանձնարարեց, ի նկատի ունենալով պատերազմական ժամանակի հանգամանքները, 1915—1916 թ. մատակարարական գործի վարումը մատակարարական գործի առանձին խորհրդակցութեանը՝ երկրագործական ու հողային բարեկարգութեան գլխաւոր կառավարիչ Կրիվոշէյինի նախագահութեամբ։

Ֆինանսների մինիստրութեան մէջ ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, դաշնակից մեծ պետութիւնների ֆինանսների մինիստրների միջև տեղի ունեցած մտքերի փոխանակութիւնը նորից ճշդեց, որ Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի և Մեծ-Բրիտանիայի կառավարութիւնների միջև տիրում է լիակատար համերաշխութիւն, ըստ որում յիշեալ մեծ պետութիւնները վճռել են միացնել իրանց բոլոր նիւթական միջոցները, որպէս զի ներկայ պատերազմը հասցնեն մինչև իր յաղթական վախճանը։ Այդ նպատակով Ռուսաստանը ապահովված է երկար ժամանակով արտասահմանեան վարկով, որ անհրաժեշտ է վճարելու համար պատերազմի ու պետական ինքնապաշտպանութեան կարիքների առաջ բերած պատուէրները, նաև վճարելու համար արտասահմանեան փոխառութիւնների տոկոսները։

Այն դժուարութիւնները, որոնք հանդիպում էին մինչև վերջին ժամանակ Ամերիկայում տրված պատուէրները վճարելու համար, հաւանօրէն վերացված են շնորհիւ այն վարկային գործողութիւնների, որոնց սկիզբը դրվեց անգլօ-ֆրանսիական 50 միլիօն դոլլար փոխառութեամբ և դաշնակիցների այլ նախագծած ձեռնարկութիւններով։ Անգլիական և ֆրանսիական ֆինանսների մինիստրների միջև կապված համաձայնութիւնների հետ միասին, համաձայնութիւն է կապված անգլիական բանկի և ռուսաց ֆինանսների մինիստրի միջև, որպիսի համաձայնութիւնը հնարաւորութիւն է տալիս ռուսական բանկերին կատարել դրամական հարկաւոր շրջանառութիւններ արդիւնաբերութեան կարիքներին բաւարարութիւն տալու մտքով։

ՍԱՆ-ՖՐԱՆՍԻՍԿՕ.—Խաղաղութեան միջազգային կոնգրէսը բանաձև ընդունեց, որ լիազօրում է Դաւիդ Ստարր-Իօրդանին անյապաղ դիմում անել Վաշինգտօնում Վիլսօնին, որպէս զի գումարվի չէզոք պետութիւնների կոնֆերենցիա՝ խաղաղութիւնը վերականգնելու քայլեր անելու նպատակով։

Ճապօնական պրեմիեր Օկուման դիմեց խաղաղութեան միջազգային կոնգրէսին մի գրութեամբ, որի մէջ ասված է, թէ ընդհանուր խաղաղութիւն հաստատելը ֆանտազիա է մինչ այն ժամանակ, քանի չէ ոչնչացել միլիտարիզմը։ Խաղաղութեան յոյսը չի իրականանայ, քանի գոյութիւն կունենան այնպիսի ազգեր ու անհատներ, որոնք համոզմունքով կողմնակից են ֆիզիկական ուժին՝ իրանց գերազանցութիւնը ապացուցելու համար։

ՓԱՐԻԶ.—Սենատում Վիվիանին կարդաց յայտարարութիւն, որպիսին նա կարդացել էր երեքշաբթի պատգամաւորների պալատում և ասաց, որ դաշնակիցները կարծում են, որ կարող են յոյս դնել Իտալիայի օգնութեան վրա Բալկանեան թերակղզում։

ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԳԱՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

1 հոկտեմբերի

ԱԹԷՆՔ.—«Էստիան» գրում է. «Սերբ կառավարութիւնը տեղեկացրեց Աթէնքի կաբինէտին Բուլղարիայի յարձակման մասին և ցանկացաւ իմանալ, թէ ինչպիսի դիրք է բռնելու Յունաստանը, ի նկատի ունենալով գոյութիւն ունեցող դաշնակից պայմանագիրը։

«Հաղորդում են, որ կառավարութիւնը կը պատասխանէ բացատրելով հետևեալ թէզիսը։ Ներկայ դէպքում «կազուս ֆեդերիսը» գործադրելի չէ, վասնզի այդ դաշնադիրը վերաբերում էր սոսկ Բալկանեան թերակղզուն և ունէր պաշտպանողական բնոյթ, մինչդեռ բալկաններում սկսված պատերազմը հանդիսանում է համաեւրոպական պատերազմի նախերգանքը։ Սերբիան խզել է իր կապերը Բուլղարիայի հետ միաժամանակ համաձայնութեան հետ կապերը խզելով. այդ պատճառով Յունաստանը, պահելով իր ուժերն անձեռնմխելի, կարող կը լինի կարիքի դէպքում պաշտպանել ընդհանուր շահերը. ընդհակառակն, եթէ նա միջամտէ ներկայ հանգամանքներում, ծառայութիւն մատուցած չի լինի Սերբիային»։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

1 հոկտեմբերի

ՏՈՒԼԱ.—Երէկ երեկոյեան եկաւ ներքին գործերի մինիստրութեան կառավարիչը։ Նահանգապետի տանը տեղի ունեցաւ ներքին գործերի մինիստրութեան, նահանգական զեմստվային վարչութեան և քաղաքային ինքնավարութեան ներկայացուցիչների ընդունելութիւնը։ Մինիստրութեան կառավարիչը հակիրճ ճառով գոհունակութիւն յայտնեց, որ հանդիպում է նահանգի նախկին իր գործակիցներին, յետոյ շօշափելով կենսական մթերքների թանգութիւնը, այն կարծիքը յայտնեց, թէ գլխաւոր խնդիրներից մէկը նա դնելու է այդ թանգութեան դէմ օրինաւոր կռիւ մղելու հարցը։ Մինիստրութեան ստորին ծառայողներին մինիստրը խոստացաւ ըստ չափու հնարաւորութեան օգնել նիւթապէս։

Կէս-գիշերին կամերհէր Խվօստովը մեկնեց Ելէց։

ՓՕԹԻ.—Երէկ երեկոյեան զգացվեց ալեքանման երկրաշարժ։

ՏՕԿԻՕ.—Մամուլը անտարբեր է վերաբերւում Չինաստանում միապետութիւնը վերականգնելու ջանքերին, ցանկութիւն արտայայտելով, որպէս զի այդ երկրում կառավարութեան ձևի փոփոխութիւնը տեղի չունենայ արիւնհեղութեամբ։ Պետրոպավլովսկ (Կամչատկայի վրա) Բոլշերեցկի գիւղի մօտ ուժեղ ծովային մրրկի ժամանակ խեղդվեցին 90 ճապօնացի բանւոր։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ «В. В.»-ին հեռագրում են, որ քառեակ համաձայնութեան դեսպանները Դէդէաղաջ գնալիս հանդիպել են բուլղար զօրքերին, որոնք աղաղակելիս են եղել «ուրա» ի պատիւ Ռուսաստանի։

◆ Սերբիայում սպասվում են պարտիզանական կռիւներ։

◆ «Р. Инвалидъ»-ը կարծում է, որ հարաւային զօրաճակատում տեղի ունեցող յարձակումները ցոյց են տալիս, որ գերմանացիք զօրքեր են փոխադրում Թիւրքերին օգնելու, որոնք յոգնել են հինգ զօրաճակատի վրա կռիւ մղելուց։

◆ «День»-ը հնարաւոր է գտնում դէպի Սերբիա նախագծված արշաւանքը, բայց և այնպէս խոտորելի չէ այն կարծիքը, թէ ռազմական գործողութիւնները կը սահմանափակվեն նրանով, որ Բուլղարիան կը գրաւէ Մակեդոնիան գերմանացիների ցոյցանման զօրաշարժումների պաշտպանութեան տակ։

◆ Լօնդօնում տեղեկութիւններ են ստացվել, որ սերբիական մայրաքաղաքը փոխադրվելու է Մօնաստիր։

ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՅԻ ԶԻՆՎԱԾ ՈՅԺԵՐԸ

«Р. Сл.»-ի մէջ ռազմագէտ Վ. Միխայլօվսկին, խօսելով բուլղարական զօրքի մասին, հետևեալ տեղեկութիւններն է տալիս այդ զօրքի կազմի վերաբերմամբ. «Իւրաքանչիւր հետևակ դիվիզիայի սովորական թիւը, պատերազմի ժամանակ, հասնում է 20,000 մարդու 42 թնդանօթով, իսկ դաշտային զօրքի ընդհանուր թիւը կարող է հասնել 350,000 մարդու 700 թնդանօթով։ Եթէ երկրապահներին էլ հաշւենք, այն ժամանակ Բուլղարիայի զինված ուժերի թիւը 450,000 մարդուց չի աւելանայ։ Բուլղարական զօրքի թիւը համեմատութեամբ սերբիական և յունական զօրքերի՝ փոքր ինչ աւելի է, սակայն պակաս ռումինականից, որի թիւը կարիքը եղած դէպքում կարող է հասնել կէս միլիօնի։ Յունական դաշտային զօրքը, որ կազմված է 14 դիվիզիայից, ունի 300,000 զինուոր, այսինքն 50,000 մարդով պակաս է բուլղարականից։ Սակայն բուլղարական զօրքի թւական գերազանցութիւնը, բալկանեան վերջին երկու պատերազմներում կրած խոշոր կորուստներից յետոյ, հանդիսանում է աւելի շատ թղթային, քան իրական։ Բուլղարական զօրքի զինուորութիւնը աւելի լաւ չը պէտք է համարել, քան իր հարևաններինը, մանաւանդ բուլղարական արտիլէրիան անզօր է համեմատութեամբ սերբիականի և յունականի։ Վերջապէս Բուլղարիան այժմ ռազմամթերքի շատ համեստ պաշար ունի, որի մի մասը նա տուել է արդէն Թիւրքիային։

Բուլղարիայի ռազմական դիրքի տեսակէտից, նրա համար ամենախոցելի կողմը հանդիսանում է նաւատորմի կատարեալ բացակայութիւնը, առանց որի անկարելի է պաշտպանել Սև և Եգէյեան ծովերի ափերը։ Վառնան, Բուրգասը և Դէդէ-Աղաջը հանդիսանում են Ֆերդինանդ արքայի Աքիլլէսեան թաթը։ Վեց փոքրիկ ականակիր և «Նադէժդա» յածանաւն են կազմում բուլղարական ամբողջ նաւատորմը. դրանք էլ արդէն շտապել են թաքնվել Վառնայի ծովածոցի ծանծաղուտում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—о—

ՊՍԱԿԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

Ստացանք 1) Բագուից, բժ. Շմաւոն Կ. Աղամիրզեանից՝ հանգուցեալ Պօղոս Յ. Աղամիրզեանի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն՝ 100 ռուբլի, որից 50 ռ. Տ. Նազարեանի ճաշարանի օգտին, իսկ 50 ռ. յօգուտ հայ փախստականների, 2) Թիֆլիսում, Մարիամ և Քրիստափոր Եւշիբէգեաններից՝ հանգուցեալ Պօղոս Աղամիրզեանի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն՝ 20 ռ. Տ. Նազարեանի ճաշարանի օգտին։

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ՆԻՍՏԸ

Չորեքշաբթի, սեպտ. 30-ին, Աշխարհագրական Ընկ. շէնքում կայացաւ Հնագիտական Ընկերութեան Կովկասի ճիւղի հրապարակական նիստը. Ներկայ էին սակաւաթիւ անդամներ, բայց նիստը չափազանց հետաքրքրական էր. քննվում էր մահմեդականների հին յիշատակարանների պահպանման խնդիրը։ Առաջին անգամն է, որ գիտական ընկերութիւնները առանձնապէս ուշք են դարձնում մահմեդական աշխարհների և նը-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Կ Ա Տ Ա Կ

II

Նամակը գրելու հետևեալ օրը, չը գիտեմ ինչպէս էր եղել, որ հարևան որսորդի շունը խեղդել էր մեր տանտիրուհու հաւը, և խեղճ պառաւը վշտից ճաշը ուշացրած լինելով ներողութիւն էր խնդրում մեզանից և խոհանոց մտնելով ու դուրս գալով՝ յուզված դէմքով պատմում էր մեզ դէպքի մանրամասնութիւնը, երբ եկաւ հաշւապահն իր անբաժան հովանոցը ձեռքին։

Նա անսովոր կերպով ուրախ էր երևում։ Ճաշի սեղանի մօտ իր տեղը բռնելով նա ժպիտը դէմքին հարցրեց մեր առողջութիւնը, մի բան, որ երբեք չէր արել, և ապա հանաքով նկատողութիւն արաւ տանտիրուհուն ճաշն ուշացնելու համար։

Տանտիրուհին էլ կարծէք հէնց այդպիսի մի բանի էր սպասում, որ իր պատմութիւնը նորից սկսի։

Նա նախ ներողութիւն խնդրեց հաշւապահից, որ ճաշը ուշացրել է, յետոյ բացատրեց, որ այդ բանում մեղաւորն ինքը չէ. մեղաւորը այն անտէր շունն էր, որ այդպէս փորձանք բերեց իր գլխին։

— Որ իմանաս ինչ տեսակ հաւ էր, լացդ կը գայ,—շարունակեց նա դիմելով հաշւապահին.—որ չէր անցնում, որ ձու չածէր. տարէնը երկու անգամ թուխս էր գալի ու մի հատ ձուն ինչ է, չէր փչացնում... Մի ուրիշ տեսակ հաւ էր, ինքը գալանցկի (հոլլանդական), ձուերը մեծ-մեծ. կովի հետ չէր փոխի...

Եւ պառաւը պատմեց, թէ ինչ օգուտ է տուել այդ հաւն իրան և թէ ումից է առել ու ինչ գնով։ Հաւը նա գնեց մի յոյնից կէս պուդ խնձորով. յոյնը չէր տալիս. աղաչեց-խնդրեց նոր տուեց միայն և հիմի «սև գրողի տարած հարևանի շունը խեղդեց ու թողեց»։

— Սրանով էդ անտէրը երկու հաւ է խեղդում ինձանից,—աւարտեց նա իր պատմութիւնը.—երկուսն էլ գալանցկի... Հիմա որ գանգատ տաս սուդը, կասեն Կատարինէն հաւի համար գանգատ է գնում...

Այսպէս խօսելով, պառաւը միևնոյն ժամանակ շերեփը ձեռքին խոհանոց էր մտնում, դուրս գալի, սեղանի երեսը ծածկում և հաւերին կանչելով համրում մէկ-մէկ։

Ես և ընկերս ցոյց էինք տալի, որ վշտակցում ենք պառաւին, բայց գաղտուկ դիտում էինք հաշւապահի դէմքի կերպարանափոխութիւնը, որից և եզրակացնում էինք, որ նա արդէն ստացել է նամակը։ Իսկ հաշւապահը հակառակ իր սովորութեան, որ միշտ բաժանում էր մեր մշտապէս վշտակիր տանտիրուհու ամեն տեսակ վիշտը, այդ օրը անտարբեր ու նոյնիսկ հեգնանքով էր վերաբերվում նրա խօսքերին և աչքի պոչով շարունակ ծոցագրպանին էր նայում, ուր, ըստ երևոյթին, հանգչում էր այն աղէտաբեր նամակը։

Ճաշը, չը նայած տանտիրուհու վշտին, այնուամենայնիւ անցաւ ուրախ, շնորհիւ հաշւապահի։ Այդ սակաւախօս և մռայլ մարդը գրեթէ անճանաչելի էր դարձել։ Տանտիրուհուն նա մխիթարում էր հանաքներով ու հեգնանքով, իսկ մեզ առաջարկում էր խմել հաւի կենացը։

Հաշւապահի այս արարքները և բոլոր շարժ ու ձևերը կասկած չէին թողնում, որ նա ստացել է նամակը և դրա ուրախութիւնից դարձել է շատախօս։ Նրա շատախօսութիւնն այնքան առաջ գնաց, որ ճաշի միջոցին, երբ պառաւը նորից յիշեց հաւի ամեն օր ձու ածելը և երկու անգամ թուխս գալու մասին, նա սկսեց հաշւել, թէ տարեկան որքան օգուտ կը բերէր այդ հաւը մեր խեղճ տանտիրուհուն։ Եւ այդ հաշւետեսութիւնը առիթ եղաւ, որ նա նորից խօսի իտալական կրկնակի հաշւապահութեան մասին։

— Ասում էք, երիտասարդ պարոն, հաշւի իմանալը այնքան էլ կարևոր բան չէ,—դարձաւ նա ընկերոջս, որ նոյնպէս փորձեց հաշւել հաւի օգուտը, բայց գլուխ չը հանեց,—այ, եթէ հաշւապահութիւն սովորած լինէիք, իսկոյն կը հաշւէիք։ Իսկ եթէ իտալական կրկնակի հաշւապահութիւն իմանայիք, որքա՜ն օգտակար կը լինէր։ Հայա՜... Պէտք է սովորել...

Ճաշից յետոյ ես և ընկերս քաշվեցինք մեր սենեակը, որ այնտեղից դիտենք, թէ հաշւապահը ինչպէս պէտք է գնայ ջահել կնոջ մօտ։

Եւ նա մեզ երկար սպասել չը տուեց։

Շնորհիւ նրա, որ ճաշը ուշացաւ, այդ պատճառով էլ երեկոյեան թէյի ժամը շուտ վրա հասաւ,—երբ հաշւապահը պէտք է գնար այցի։

Տեսնելու բան էր այդ այցը։

Հաշւապահը հագել էր իր տօնօրեայ կապոյտ զգեստները, կապել էր նոր փողկապ, ժամացոյցի դեղին շղթան մեկնել էր կրծքին՝ ժիլէտի մի գրպանից մինչև միւսը, ճաշից յետոյ մաքուր ածիլել էր տուել երեսը և բեխերի ծայրերը կարճել։

Երբ նա հովանոցը ձեռքին մօտեցաւ այրու բնակարանին, մի րոպէ վարանքով կանգ առաւ, շուրջը նայեց, երևի տեսնելու՝ իրան նայողն կա՞յ թէ ոչ, և ապա անվստահ ու երկիւղած քայլերով, ինչպէս հաւատացեալն է մտնում տաճար կամ նորեկ աշակերտը դըպրոց, նա բարձրացաւ պատշգամբ։

Այնտեղ, պատշգամբում, նրան դիմաւորեց պառաւ աղախինը։ Նա խոնարհ, բայց զարմացած աչքերով, ինչ-որ բան հարցրեց հաշւապահին և մտաւ իր տիրուհու սենեակը։

Մինչ աղախինը այրուն կը յայտնէր իր այցելութեան մասին, հաշւապահը խնամքով ուղղում էր փողկապը, որ շատ ուղիղ էր, մազերն էր յարդարում, որ նոյնպէս կոկ էին, ժամացոյցի շղթան էր շտկում, մատները քսում էր բեխերին և զանազան դիրք ընդունում։ Բայց ինչ էլ անում էր, յիսուն տարեկանից պակաս չէր երևում և դէմքը միշտ յիշեցնում էր ճապօնացու։

Փոքր անց՝ դուրս եկաւ աղախինը և նոյն զարմացած աչքերով նրան հրաւիրեց ներս։

Հաշւապահը մտաւ ներս, ինչպէս մի հասարակ հպատակ կը մտնի իր իշխանի անմատչելի դղեակը զսպված ինքնաբաւականութեամբ և խորին ակնածութեամբ։

Այնուհետև մենք այլևս չը տեսանք, թէ ինչ է կատարվում ներսը, և, համակ հետաքրքրութիւն դարձած, սպասում էինք գործի ելքին, ինչպէս հայրը զաւակի ծնվելուն։

Միևնոյն ժամանակ մենք անում էինք զանազան ենթադրութիւններ, թէ մի գուցէ այրին խակապէս լուրջ ընդունի նրան իբրև սիրահարի և յայտնի, որ ինքը այդ այցելութեանը վաղուց էր սպասում, կամ թէ հաշւապահն ինքը ոչ մի խօսք չը բանայ

տացած նամակի մասին և նրա այցը այրին համարի սովորական այցելութիւն և թէյով ու մուրաբով պատւի նրան։

Սակայն մենք այդպէս ի զուր էինք ենթադրում։

Այն, ինչոր կատարվեց, մեր բանականութիւնն ու ենթադրութիւնը չէին նախատեսել։

Ներս մտնելուց յետոյ չանցաւ 10—15 րոպէ, երբ հաշւապահը նորից դուրս ելաւ այրու սենեակից։

Չեմ կարծում, թէ Ադամը դրախտից արտաքսվելու ժամին ունենար այնպիսի դէմք, ինչպիսին ունէր հաշւապահը։ Նա գունատ էր ինչպէս հոգեվարք և գլխիկոր՝ որպէս յանցաւոր։ Թւաց թէ նա ծերացել է մի քանի տարով և աւելի է նմանվել ճապօնացու։ Թւաց թէ շորերը հին են, մազերը անկարգ, փողկապը ծուռ։

Հազիւ նա ոտքը դուրս դրեց սենեակից, երբ նրա ետևից պատշգամբ նետվեց մի մեծ ծաղկեփունջ և դուռը ծածկվեց այնպիսի ուժով, որ ապակիները զնգզնգոց բարձրացրին, կարծես մօտակայքում պայթած կայծակի հարուածից։

Հաշւապահն այրու բնակարանից հեռացաւ այնքան ցրված և այնպէս շտապ, որ հովանոցը մոռացաւ այնտեղ և այնպէս գնաց իր սենեակը։

Այսքանն ահա կատարվեց մեր աչքերի առաջ. և եթէ միայն այսքանով վերջանար պատմութիւնը, մենք շատ գոհ կը լինէինք։

Սակայն կարևորն և անսպասելին կատարվեց յետոյ։

Իր սենեակում փակվելով՝ հաշւապահը չեկաւ երեկոյեան թէյի, իսկ պառաւը վշտացած լինելով չը հետաքրքրվեց, թէ ինչու

րանց հին կուլտուրայի մնացորդների ուսումնասիրութեան։ Եւ անհրաժեշտ է հաստատել, որ այդ աշխատանքը կատարում են ոչ իրանք՝ մահմեդականները։

Մինչև զեկուցման անցնելը ժողովը որոշում է մասնակցել Մոսկվայի Հնագիտական Ընկերութեան նախագահուհի կոմսուհի Ուվարովայի 50-ամեայ յոբելեանի առիթով պատրաստվող ժողովածուին թէ դրամական նպաստով և թէ յօդուածներով։ Որոշվում է Ընկերութեան տեղական ճիւղի կողմից ուղարկել 50 ր.։ Ներկաներն էլ տալիս են իրանց լումաները։

Ապա որոշվում է միջնորդել, որ վախճանված Չերնեավսկիի Սուխումում թողած հարուստ գրադարանը և կոլլեկցիան, որոնք տեղական նշանակութիւն ունեն, թողնվեն Կովկասում և յանձնվեն այդ Ընկերութեանը։

Սմ. Վ. Տէր-Աւետիսեանը զեկուցեց անցնող ամառը՝ օգոստ. 9—19-ին Գանձակի և Բագուի նահանգներում իր կատարած ճանապարհորդութեան մասին. Նպատակն էր՝ տեղն ու տեղը ուսումնասիրել մահմեդականների հին գերեզմանաքարերը և առհասարակ նրանց հին կուլտուրայի մնացորդները։ Գանձակում նա ուշադրութիւն է դարձրել մահմեդական ժողովրդական բանաստեղծ Նիզամիի շիրիմի և Իմամ-զադէի մզկիթի վրա, որ դարձել է մասնաւոր սեփականութիւն...

Շամախում, յաճախակի երկրաշարժների շնորհիւ, հին յիշատակարաններ համարեա թէ չը կան, բոլորը գետնին է հաւասարվել և նրանց տեղը նորերն են կանգնեցված։

Շիրվան-շահի շրջանից, 12—13-րդ դարերից մնացել են միայն երկու բեկորներ, որոնց նկարագրութիւնը և անում է զեկուցանողը. մէկը՝ Շամախու մօտ հին կամուրջն է, քանդված, իսկ միւսը Շամախուց 65 վերստ հեռու՝ Ֆիրսահաթի աւերակները, որոնք գտնվում են երկաթուղու համանուն կայարանից 5 վերստ հեռու։ Ֆիրսահաթը,—ասում է բանախօսը,—յիշեցնում է Անին. ընդարձակ աւերակներ, որոնք մի ժամանակ եղել են մահմեդական կրօնաւորների лавра—մեծ մենաստան։ Այժմ այնտեղ թափթփված են աւերակների յղկված քարերը, որոնց վրա կան արձանագրութիւններ արաբերէն լեզուով, գեղեցիկ օրնամենտներ և ճարտարապետական հոյակապ կերտուածքներ։ Ֆիրսահաթը եղել է ծաղկած դրութեան մէջ հիջրայի 641 թւերը (մեր տօմարի 1243 թ.)։ Վերջերս լուրեր էին պտտվում, որ Ֆիրսահաթը անյայտ մարդկանց կողմից ենթակայ է կողոպտման, և որ գողանում են անխնայ թէ քարերը և թէ այնտեղ գտնված ձեռագիրները։ Չորս տարի առաջ գնդապետ Կազնեակովը արտանկարել է Ֆիրսահաթի շէնքերից մէկում գտնված արձանագրութիւնը, որ այժմ ջնջված է և փչացված։ Զարդարանքները, ինչպէս երևում է, հանված են երկաթէ գործիքների միջոցով, որի պատճառով և վնասվել են պատերը։

Երկու տարի առաջ կատարվել է այնտեղ մեծ գողութիւն, յափշտակել են Ֆիրսահաթի մէջ, Շիրվան շահերից մէկի տանիքաձև շիրիմի մէջ պահվող թանգարժէք ձեռագիրները, որոնց փոխարէն պարկերով դրել են զանազան անպէտք թղթեր, շաքարի փաթաթաններ և այլն։

Զեկուցանողի ընդհանուր տպաւորութիւնն այն էր, որ մահմեդական ժողովուրդը ոչ մի արժէք չէ տալիս իր հնութիւններին, որոնք և մնացել են առանց խնամքի, մինչդեռ այդպէս չեն քրիստոնեաների յիշատակարանները։

Ցանկութիւն է յայտնվում, որ մանրամասն ուսումնասիրվեն Ֆիրսահաթի հնութիւնները և կազմվի նրա մանրամասն քարտէզը և յատակագիծը։

Զեկուցումից յետոյ սկսվում է զրոյց։ Ներկաներից շատերը հաստատում են, որ վերջերս գողերի արշաւախմբեր են կազմակերպվում, որոնք և որոշ ծրագրով ու մեծ հմտութեամբ գողանում են հին ձեռագիրներն և զարդարանքները։

Ցայտնվում է, որ սիւննիների ամենամեծ մզկիթը, որ գտնվում է Վանում, աւերակ է դարձել, քանդել են նրա տանիքը և փողով ծախել։ Աղթամարում պահվող մեծաքանակ ձեռագիրների մասին յայտնվում է, որ երբ տեղական վանականները թողել-փախել են, այնտեղ են գնացել կամաւորները ռուս ուսանող Ֆլօրինսկիի հետ. նրանք բոլոր ձեռագիրները բարձում են մի նաւ, որ բերեն դէպի Կովկաս. բայց նրանց հանդիպում է մի գեներալ, որի անունը չը ցանկացաւ տալ պ. Տէր-Աւետիսեանը, և հրամայում է նաւի ամբողջ բեռը ծովը գցել. Ֆլօրինսկին խնդրում է գոնէ թոյլատրել մի քանի թանգարժէք ձեռագիրները վերցնել. գեներալը թոյլատրում է, և մի քանի ձեռագիրը վերցնելուց յետոյ մնացած բոլորը թողնում են. յետոյ այդ ձեռագիրներով ռուս զինուորները թէյ են տաքացրել։

Պարզվում է, որ ընդհանուր զինուորական կարգադրութիւն է եղել՝ պահպանել և հաւաքել հնագիտական յիշատակարանները. Ներկաները տարբեր մեկնութիւններ են տալիս այդ «հաւաքմանը». հաստատում են, որ այժմ Պետրօգրադում ձեռքէ ձեռք են ծախվում Լիմ և Կտուց կղզիների հին ֆերմաններն, կոնդակները և հայերէն հին ձեռագիրները։ Խօսք է լինում Վանի և նրա շրջանի հայ հոգևորականութեան անփոյթ և պախարակելի անտարբերութեան մասին։ Այս մօտ օրերս Հնագիտական Ընկերութեան կողմից Վան է գնալու Սմ. Տէր-Աւետիսեանը, որն և հաւաքած բոլոր ձեռագիրները յանձնելու է Էջմիածնին։

Նիստը փակվեց ժամը 10-ին։ Հետևեալ նիստերից մէկում զեկուցում է կարդալու Եր. Լալայեանը՝ Նուխու շրջանը կատարած ճանապարհորդութեան մասին։

Զ.

ՈՐԲԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

Պէտք է խոստովանած, որ կովկասահայերը թիւրքահայ որբերի վերաբերմամբ շատ ջերմ աջակցութիւն ցոյց տուեցին և այնտեղ, ուր մի որբ տեղաւորելու համար պահանջվում էր քաղաքից-քաղաք անցնել, ազգային հիմնարկութիւնների դռները ամիսներով ծեծել, մի քանի օրվայ ընթացքում տեղաւորվեցին 2000-ի մօտ որբեր։

Բայց թէ այդ տեղաւորելը որքա՞ն հիմնաւոր է եղել, ահա հարց, որը կարօտ է բացատրութիւնների, պարզաբանութիւնների։

Հայերը ամեն բանի՝ սկզբում շատ տաք-տաք են կպչում, բայց շուտով սառչում, այդ պատճառով էլ վերջը պարզվում է, որ կառուցուածքը աւազի վրա է եղել։

Երբ ազգային մի որևէ կարիքի համար «առ այժմ գրվել» է լինում, գումարը մի քանի օրից հարիւր հազարների է հասնում. բայց երբ երկաթը տաք-տաք ծեծելով՝ իսկոյն թաքսին են առնում ու դիմում ժողովարարութեան, գումարը մնում է հարիւրների շրջանում։

Տարիներ առաջ (Ա. Սահփամեէի ժամանակ) երբ հարց բարձրացվեց Շամախու թեմում թեմ. դպրոց ունենալու մասին և դիմվեց հասարակութեան «առ այժմ գրվել», գումարը հարիւր հազարից անցաւ. երբ թաքսին դիմեցին... ինչպէս յայտնի է, դպրոցը մինչև օրս էլ չը կայ։

Չը լինի թէ որբերի վերաբերմամբ էլ այդպէս լինի։

Ցանկանալը և կատարելը զատ-զատ բաներ են։

Ինչպէս յայտնի է լրագիրներից, որբերի վերաբերմամբ արձագանք տուեցին հայաշատ ամենափոքր քաղաքներն անգամ. Հին-Նախիջևանի հայերը ցանկութիւն են յայտնել պահելու 50 որբ, Ախալցխայինը՝ 100 որբ, Շուշուինը՝ 100 որբ և այլն։

Հարց է ծագում, թէ արդեօք ցանկութիւն յայտնողները հնարաւորութիւն կունենա՞ն խնամելու այդքան թւով որբեր, որ պահանջելու է ներկայ պայմաններում տարեկան 10—20,000 ռուբլի (Բագուն հաշւում է ամեն մի որբի ծախսը 180 ռուբլի տարեկան՝ առանց բնակարանավարձի)։

Որբեր խնամելու գործը չը պէտք է համեմատել գաղթականութեան հետ, որ պահանջում է ժամանակաւոր օգնութիւն և որի հետ վարվում են համեմատ միջոցների. փող լինում է՝ տալիս են օրական 20-ական կոպէկ, նուիրատուութիւնները պակասում է՝ նպաստը իջեցնում են 10-ական կոպէկի, իսկ երբ նուիրատուութիւնները կը դադարեն, կը դադարեցնեն և նպաստը. բայց այդպէս չէ որբեր խնամելու գործը։

Ցանձն առնելով, ընդունելով որբանոց, պարտաւորվում էք մինչև չափահաս դառնալը ոչ միայն կերակրել, հագցնել որբերին, այլ և կրթել, դաստիարակել։ Չենք կարող մի տարուց յետոյ ասել որբերին՝ «Գնա, փող չը կայ»։

Բագուն, որ համարվում է հայաշատ հարուստ քաղաք և ցանկութիւն է յայտնել 300 որբ պահելու (տարեկան ծախս 54,000 ռուբ.), դարձեալ նեղութիւն պիտի քաշէ, եթէ որբերի խնամելու գործը թողնի սպասվելիք պատահական նուէրների բաղդին։ Ինչպէս յայտնի է, ազգային հիմնարկութիւնները, որոնց բիւջէն 30—40 հազարից չէ անցնում, միշտ տարին վերջացնում են դեֆիցիտով և ստիպված են լինում ծախսել պահեստի գումարներից։

Ահա այդ պատճառով էլ պէտք է որբեր խնամելու գործի ֆինանսական մասը կենտրոնացնել և հիմնել «Որբերի ֆոնդ» ու գործը դնել ամուր հիմքերի վրա, որպէսզի մի տարուց յետոյ վայնասուն չը բարձրացնենք։

Բագու. Մժէժ Գողթնեցի

ԳԻՒՂԱՑԻՈՒԹԻՒՆՆ ԱՆՕԳՆԱԿԱՆ Է

«Մշակում» օրը օրին տպված թղթակցութիւնները մեր երկրի տարբեր ծայրերից պարզօրէն բնորոշում են գաւառի գիւղատնտեսական վիճակը։ Գաւառը ծանր դրութեան մէջ է. գիւղացիութիւնը կանգնած է անտեսական սպառնալիքների առաջ. այդ սպառնալիքները հետզհետէ աւելի և աւելի խտանում են և հասկանալի երկիւղ են պատճառում ժողովրդական կեանքով հետաքրքրվողներին։

Դեռ երեք շաբաթ առաջ «Մշակի» № 198-ում Գ. Մուրադեանը «Վերահաս վտանգը» յօդուածով քննութեան էր ենթարկել մեր գիւղացիութեան անտեսական հեռանկարները և փորձ էր արել միջոցներ որոնել սովի վերահաս ուրուականը հեռացնելու։

Այժմ էլ «Մշակի» թղթակից Բ. Մկրտումեանը հաստատելով գիւղացիութեան հաւաքական դրութիւնը մի շարք գիւղերում որոշակի առաջարկութիւն է անում, որպէս զի Հայ Գիւղատնտ. և Տնայն. Ընկ. իր վրա վերցնէ գիւղացիութեան կարիքների թարգմանը լինելու, միջնորդ դառնալու և Հիւսիսային Կովկասից հացահատիկներ կամ ալիւր բերելու՝ գիւղացիների պէտքերի համար։

Գիւղատնտեսական մի ընկերութիւն, որ հիմնված չէ մերկանտիլ նպատակներով, այլ հետամուտ է ժողովրդական կարիքների բաւարարմանը և ունի գաղափարական գործունէութեան ասպարէզ, ի հարկէ կարող է միջնորդի դեր ստանձնել, առանց սակարական լինելու. բայց մենք չը գիտենք, թէ արդեօք Հ. Գիւղ. և Տնայնագործական Ընկերութիւնը իր ներկայ կազմով արդեօք կարող է այդպիսի անհրաժեշտ և հրամայական պահանջին բաւարարել։ Մեր այս տարակուսանքը հիմնաւորվում է մի շարք փաստերով, որոնք պերճախօսաբար անպաստ են Հ. Գ. և Տ. Ընկերութեան ներկայ կազմի վերաբերմամբ։ Այդ փաստերից մէկն է և օրգանի հարցը։

Բանից դուրս է, որ օրաթերթերը, որքան էլ ցանկանան, չեն կարող ամենայն ծանրախոհութեամբ արձագանք տալ գաւառի գիւղատնտեսական կարիքներին, և որ անհրաժեշտ է յատուկ մի պարբերական՝ այդ կարիքները քննող։ Սկզբում գոյութիւն ունէր «Գիւղատնտես» թերթը, որ այսպէս թէ այնպէս լուսաբանում էր երկրագործի կարիքները, բայց երբ այդ թերթի խմբագիրը դուրս եկաւ Գիւղ. Ընկերութեան կազմից, թերթը դադարեցրեց իր գոյութիւնը, իսկ նոր կազմը—չը նայած իր խոստման և որոշման, նոյնպէս և այն բանի, որ նախահաշւի մէջ մտցված է յատուկ գումար այդ նպատակով, մինչև օրս չէ հրատարակել թերթը և թերևս չը հրատարակէ և այսուհետև։ Թերթի պակասը գուցէ կարելի լինէր լրացնել շրջիկ հրահանգիչներով, որոնք շրջագայելով գաւառից գաւառ՝ ճշգէին գիւղացիութեան կարիքը, վիճակը և կենտրոնին տեղեակ պահելով իրերի իսկական դրութեան՝ այդպիսով նպաստէին օգնութեան գործին։ Բայց Ընկերութեան ունեցած մի երկու շրջիկ գործակալներ չեն կարողանում այդ անել, և Ընկերութեանը անծանօթ է մնում իրականութիւնը։

Թերթի պակասը կարող էին լրացնել և հրապարակական ժողովները, որոնք Գիւղատնտեսական Ընկերութեան հին կազմի օրով շատ զարգացած էին և գրաւում էին հասարակական մեծ ուշադրութիւն։ Սակայն այժմ այդ ժողովները կրում են միայն պաշտօնական բնոյթ և այն էլ 3—4 ամիսը մի անգամ են տեղի ունենում...

Այդպիսով մենք տեսնում ենք, որ Գիւղատնտեսական Ընկերութեան ներկայ կազմը, որքան էլ ինքը ցանկանայ, այդ ցանկութեամբ ոչինչ էլ չէ կարող անել, աւելի եռանդուն կերպով չը գործէ։

Մենք հաւատում ենք, որ Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը եթէ սրտանց և առանց վարանման ձեռնամուխ լինի հրապարակական ժողովները վերսկսելու, պարբերականը անմիջապէս հրատարակելու, այդ ժամանակ և հասարակութիւնը նրան օգնութեան կը գայ, նիւթական միջոցներ կը տայ՝ եթէ դրանք սակաւ են, նոր աշխատողներ հանդէս կը գան՝ եթէ եղածները անբաւարար են և թւով քիչ։ Եւ այն ժամանակ հայ գիւղացիութիւնը կարող է դուրս գալ իր ներկայ [illegible] դրութիւնից, կիմանայ թէ ում դիմէ, վստահ կը լինի, որ կան իր մասին մտածողներ։

Բայց այդինչ այժմ չէ կարող անել։

Գ. Տէր-Թուրբինեան

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՑԱՒԵՐԻՑ

IV

Մեր ռեժիսորութիւնը

Գործի հիմնաքարը ռեժիսորութիւնն է, մինչդեռ ամենատղերմելի դրութեան է հասած գործի այդ գլխաւոր յենակէտը։

Ամենասոսկալի քննադատութեամբ ենք վերաբերվում մենք դերասանների սիրողների տուած ներկայացումներին, ամենաուժեղ ածականներով ենք որակում նրանց գործունէութիւնը, մինչդեռ մենք, որ մեր ռեժիսորական մասը հասցրած ենք ոչնչութեան, որ մենք մասնագէտներս համաձայնվում ենք, որ մեր ռեժիսորական մասը յանձնվի սիրող-ռեժիսորների ձեռքը, դա մեզ չէ մտատանջում։ Մենք, որ խեղդել գիտենք... մի խօսքով՝ մենք, որ մեր գործը առաջ ենք տանում կամայականութիւնների վրա հիմնված, ապա ի՞նչպէս ենք համաձայնվում կարգել մեր գլխին ոչ մասնագէտ ռեժիսոր, մի խօսքով՝ մի անձնաւորութեան, որի մասնագիտական հեղինակութիւնը չէ տարածվելու մեզ վրա։

Սա ի՞նչ հակասութիւն է, սա ի՞նչ աննորմալ դրութիւն է։

Ոչ, յարգելի ընթերցող, սա ևս մեր քաոսային հասկացողութեան, մեր հին ռեժիմի արդար պտուղն է։ Ռեժիսորը մեզ մօտ միմիայն անուանական է, դա դրվում է լոկ աֆիշաների վրայ տալու համար, բայց ոչ երբէք գործին։ Նա ոչ մի կապ և առնչութիւն չունի գլխաւոր դերասանների հետ։

Սակայն եթէ մի րոպէ թողնենք մեր հայրենի բեմը իր կործանարար գործելակերպով և մի վայրկեան մեր մտքի ուժեղ թռիչքով սաւառնենք դէպի Հիւսիս կամ Արևմուտք, կը տեսնենք, որ այնտեղ անխտիր ամենքը ռեժիսորից մեծ ակնկալութիւններ ունեն։ Այնտեղ ռեժիսորն է գործի հիմնաքարը, իսկ մեզ մօտ երրորդական սիւն է. սակայն առանց այդ սեան էլ մեր քար ու քանդ գործը կարող է միութիւն լինել իր փլատակների վրա կամ փլատակների տակ, միևնոյն է...

Ռեժիսորը նախ քան որևէ պիէս բեմ հանելը ուսումնասիրում, ըմբռնում է հեղինակի ոգին և ապա աշխատում է մի ընդհանուր կարմիր գծով որոշ ներդաշնակութիւն պահպանել հեղինակի ապրումներից շունչ առած իրար և յաջորդող պատկերների միջև. ձգտում է, որ նրանց աստիճանաբար զարգացող հոգեբանութեամբ հասնի հեղինակի թռիչքներին և այդպիսով հեղինակի իդէայի ճշգրիտ թարգման հանդիսանայ։ Որքան ուժեղ և նուրբ է ռեժիսորի գեղարուեստական ճաշակը, նոյնչափ աւելի պայծառ է և ազդեցիկ նրա արտադրած գեղարուեստական ըմբռնողութիւնը, և որքան դերասանի մտաւորականը ուժեղ է ըմբռնելու տիպի ոգին, և որքան նուրբ է և ճկուն նրա բնածինը, հոգեբանական ապրումները արտայայտելու, վերստեղծելու, նոյնչափ գեղեցիկ վախճանի են յանգում թէ ռեժիսորի և թէ դերասանի անսամբլ աշխատանքը։

Հետևապէս ռեժիսորն է այն ույժը, որ հասարակութեան աչքից հեռու, աննկատելի կերպով պատրաստում է անիւը։ Ռեժիսորի գեղեցիկ ղարկից է կախված գործի շարժման արդիւնաւէտութիւնը։ Մինչդեռ մեզ մօտ մեր ներկայ պայմաններում ռեժիսորները անշարժ կանգնած են և սպասում են դերասանների շարժման. և վայ, եթէ նա յանկարծ համարձակվի գլխաւոր դերասանին նկատողութիւն անել, այնպէս «ծուռ» կը նայէ, որ խեղճ ռեժիսորը... Քանի որ ռեժիսորը մեզ մօտ չէ կանգնած իր կոչման բարձրութեան վրա, այսինքն քանի որ նրա հեղինակութիւնը չէ կարողանում տարածվել մեզ ամենիս վրա և հպատակեցնել պահանջվող դիսցիպլինայի, աւելի լաւ է վերացնենք նման ռեժիսորութիւնը, առժամանակ հերթական ռեժիսորութիւն. գոնէ այդպիսով կազատէինք թէ հասարակութեան և թէ մեզ կեղծ դրութիւնից։

Ահա կէս դար բոլորելուց յետոյ անգամ

չէ գալիս. մենք էլ կատարվածի մասին չասացինք ոչինչ, և երեկոյեան թէյը անցաւ առանց նրան։ Նոյնը պէտք է կրկնվէր հետևեալ առաւօտ, եթէ պառաւը չը հետաքրքրվէր այս անգամ։

Տեսնելով որ ճաշորդը ուշանում է թէյի, տանտիրուհին գնաց կանչելու նրան։

Բայց փոքր անց՝ նա վերադարձաւ այլայլված ու զարմացած դէմքով և յայտնեց, թէ հաշւապահի դուռը փակած է ներսից ու լուսամուտից էլ երևում է, որ նա անկողնում չէ։

Դա մեզ թւաց չափազանց տարօրինակ։

Ի՞նչ էր պատահել արդեօք։

Ես և ընկերս իսկոյն նետվեցինք դէպի հաշւապահի սենեակը։ Եւ ինչ էք կարծում, ինչ տեսանք։

Մենք տեսանք այն, ինչ որ ամենից անսպասելին և ամենից անհաւանականն էր։

Հաշւապահը կախված էր իր սենեակում։

Անցած օրվայ դէպքից յետոյ, մենք ամեն ինչ սպասում էինք նրանից, բայց երբէք այդպիսի քայլ։

Մենք սպասում էինք, օրինակ, որ նա այլ ևս չի երևայ մեր աչքին և, իմանալով որ մեզ ոչինչ յայտնի չէ, կը շարունակէ իր կեանքը նախկին ձևով, կամ ամենաշատը՝ կը թողնի ամարանոցն ու կը մեկնի Բագու։ Սակայն... սրանից յետոյ դէ արի ու հասկացի մարդու հոգին։

Կատարվածի մասին շուտով լուր տարածվեց փոքրիկ ամարանոցում, և ինչպէս մի մուկ մտնի մեղուների փեթակը, այնպէս էլ այդ լուրից ամարանոցն իրար գլխով անցաւ։ Եկան հետաքրքրվողներ՝ մարդ, կին, երեխայ. եկաւ և ոստիկանութիւնն ու սկսեց հարցաքննութիւն։

Մեր պրիստաւի հարցերին պառաւը պատասխանեց, որ ինքը ոչինչ չը գիտի, թէ ինչ պատահեց իր կենւորին. նա լալով յայտնեց, որ ինքը մի խեղճ կնիկ է, և ամեն մի դժբաղդութիւն իրա գլխին է գալիս.—Վեց ամիս առաջ որդին փող վերցնելով փախաւ քաղաք ու հիմի ոչինչ չէ ղրկում, գիւղացիներն արածեցնում են իր արտերը և տանուտէրը տէր չի լինում, անցեալ օրը հարևանի անտէր շունը խեղդեց հաւը, ու հիմի էլ կենւորն է կախվել։

— Ես մի անբաղդ կնիկ եմ, ես բան չը գիտեմ,—կրկնում էր նա շարունակ, կարծես վախենում էր, որ իրան պէտք է յանցաւոր համարեն։

Իր պատասխանների մէջ նա յայտնեց, որ հանգուցեալը բարի, համեստ մարդ էր, իրան ոչ մի վատութիւն չէ արել և մի ամսվայ քրէհը դեռ չի տուել։ Ցետոյ նկատելով, որ պրիստաւի քարտուղարը ինչ-որ բան է գրում, նա աւելացրեց, թէ ինչ իրեր են պատկանում հանգուցեալին։

— Էս չեմադանն է դրանը, մին էլ էն կալօշները,—ասաց նա,—իսկ օթախի մնացած բաները իմն են։

Հարցաքննութիւնից յետոյ բժիշկը քննեց կախվածին և հաւանական համարեց, որ հաշւապահի կախվելու պատճառը եղել է մելամաղձոտութիւնը։

Այսպիսի վախճան ունեցաւ ահա մեր կատակը։

Եւ այդ օրվանից տխուր ամարանոցը մեզ համար դարձաւ աւելի տխրալի, իսկ մեր տաղտկալի օրերն աւելի ձանձրալի...

Ստ. Զօրեան

(Վերջ)

ԲԱՐԻ ՄԱՐԴԸ

Երբ հայերը Մանազկերտից փախան դէպի Իգդիր, երբ փախն այնքան արագ և այնքան անակնկալ էր, որ հայրը ուրացաւ որդուն, մայրը աղջկան, եղբայրը քրոջը, քոյրը եղբօրը, երբ յղի կանայք վիժում էին ճանապարհներին և փախստականները օրօրոցները մոռացան և մանկիկներին թողին իրանց լքած բնակարաններում, մի տկար կին, Լիզ գիւղից, իր երեք տարեկան տղային թողեց ճանապարհին, քանի որ հընար չունէր նրան շալակով տանելու, իսկ երեխան չէր կարողանում գնալ։

Ո՛չ ոք ուշադրութիւն չը դարձրեց երեխայի ճիչերին, բոլորն էլ իրանց գլուխը փրկելու մասին էին մտածում։ Ո՛չ ոքի չէր կարելի մեղադրել, թէ ինչի էին իրանց մանուկներին շպրտում, անխնամ թողնում դաշտում, ճանապարհին ու ձորերում, ապառաժների տակ, քանի որ ճգնաժամը սոսկալի էր։ Թիւրքերը զինված ու ձիաւորված հետևում էին հայերին, որտեղ որ պատահում էին, անխնայ կոտորում էին։ Թիւրքական զօրքը իր հրետանիով ու գնդացիրներով տքնում էր բնաջինջ անել հայութիւնը։

Առանց ամաչելու, առանց կարմրելու և քաշվելու ոչ միայն թիւրք զօրքն ու օֆիցերն, այլ նոյնիսկ գերված զօրականները բացարձակապէս ասում էին.

— Մենք ռուսական բանակի դէմ չենք կռւում, մենք հայութեան դէմ ենք կռւում։

Եւ այս հրէշաւոր սպայակոյտի, մանաւանդ քիւրդական հրոսակային գնդերի, թաթարական հորդաների դէմ անզէն ու թշուառ հայը անկարող էր դիմադրել. Մուշի դաշտի, Բուլանըխի, Մանազկերտի, Արճէշի, Արծափի, նոյնիսկ Ալաշկերտի ու Բաղէշի հայը պիտի փախչէր։ Եւ փախչում էին թշուառները ոչխարների նման՝ ափալ-թափալ գլորվելով, ապառաժներից դէպի անդունդը գլորվելով։ Այդ սոսկալի խուճապին անհնարին էր, որ մայրը զաւակին շալակէր, գրկէր, տանէր և երկուսով զոհ գնային թիւրքի եաթաղանին, քիւրդի նիզակին։

Հէնց այդ խուճապի մէջ հայ կամաւորը, հայ զինուորը, որը մոլեգնած անձնատուր էր եղած իր գաղափարին, չէր կարողանում մոռանալ և ուրանալ այդ մատաղ տարրը, որը իրան պիտի յաջորդէր, հայրենի օջախը պիտի ծխացնէր և հայութիւնը պիտի պահպանէր իր օրօրանում. նա հաւաքում էր այդ շպրտված, մոռացված երեխաներին իր ձիու գաւակին, իր սայլի վրա, կամ իր գրկով տանում էր փրկելու հայրենի մի օջախի ծուխը։

Լիզեցի կնոջ թողած երեխային մի զինուոր հասցրեց փախստականների առաջին կայանը։ Քահանան նկատել էր մօր թողած տղային, որին գրկով մի զինուոր հասցրել էր կայան, առանց մօրը։

— Աղջի, վեր առ երեխայիդ, ահա բերեց մեր կամաւորը։

— Ի՞նչ անեմ աղիս, երբ փշուր մը հաց չունեմ նրան տալու, ուժ չունեմ նրան գրկելու։ Թող տանէ, իրան տղայ դառնայ։

Հետևեալ օրը երեխային գրկեց մի կոզակ և հասցրեց մինչև Խաժաւր, ուր կոմենդանտին յանձնել էին ճանապարհին գտնված 8—10 երեխայ։ Անչափ բարի մի մարդ էր կոմենդանտը, որը այդ գիշեր իր վրանում խնամեց այդ տասնեակ մանուկներին և առաւօտ հրաւէր կարդաց հայ կանանց, որ գան մի-մի անտէր մնացած երեխայ վերցնեն, տանեն։ Կոմենդանտը ամեն մի երեխայի համար 5-ական արծաթ ռուբլի էր վճարում, որպէսզի հայ մայրերը տանեն, հասցնեն Իգդիր այդ երեխաներին և ազատեն մահի ճիրաններից։

Բաղդն այնպէս էր տնօրինել, որ Լիզեցի մօրը տուին իր հարազատ զաւակին, 5 ռ. էլ հետը, որը մայրական գորովով լցված՝ վեր առաւ տղային տանելու։ Բայց 10 քայլից յետոյ, վերադարձաւ մայրը և 5 ռուբլին ետ դարձնելով՝ տղային թողեց կոմենդանտին։

— Ես չեմ կարող տանել, ազատել այս երեխային,—ասաց արտասուալի աչքերով.—վեր առ քո 5 մանէթը և տուր ուրիշին։

Կոմենդանտը 15 ռուբլի տուեց, որ տանի, բայց մայրը հրաժարվեց։

Այդ ժամանակ կոմենդանտը մի կառք վարձեց, 7 երեխայ նրա վրա բարձեց և թուլակազմ մօրն էլ կառքի վրա նստեցրեց, որ խնամէ երեխաներին մինչև Իգդիր։ Եւ ահա 2 ամիս է, այդ մայրը փնտռում է այդ բարի կոմենդանտին, այդ բարի մարդուն, որ իրան զաւակին, իրան և ուրիշների զաւակներին ազատել է, դեռ 15 ռուբլի էլ տուել է, բայց չի գտնում, որ իր երախտիքը յայտնէ։

Ատրպետ

[illegible]

...թեան նեղսուն պարտականութիւնն է մտածելու բեմխաղօրական լուրջ խնդրի մասին, որպէսզի գոնէ ապագայում էլ 20—30 հազարի նախահաշիւնիր կազմելիս զերծ մնայ մեր խեղճ ու կրակ ներկայացումներից։

Անցնինք բեղերտաւարին։

Ամօ. Խարազեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Գողերի ձերբակալումը

Ղալաչա, 24 սեպտ.

Գաւառիս 2-րդ մասի պրիստաւի բացակայութեան պատճառով ժամանակաւոր կառավարիչ է նշանակվել ուրեադնիկ Շէլուխովը։ Վերջերս զանազան տեղերից յայտնում էին, որ գողութիւններ են սկսվել։ Ուրեադնիկը դրանց առաջն առնելու համար այս օրերս վերցնում է իր հետ սեւ-քարեցի ստրաժնիկ Գրիգոր Մկրտումեանին և մի քանի այլ ձիաւորներ և գնում է հետախուզութիւններ կատարելու։ Այդպիսի հետախուզութիւնների ժամանակ մի օր, ժ. 10-ին երեկոյեան, պատահում է 3 զինված մարդկանց, որոնք առաջ արած քշելիս են լինում 7 գլուխ լծկան եզներ ու գոմէշներ։ Սրանց միջև սկսվում է հրացանաձգութիւն. գողերը, չը դիմանալով, անասուններին թողնելով՝ փախչում են։ Ուրեադնիկը կարգադրում է բոլոր ճանապարհները կտրել, իսկ ինքն ստրաժնիկ Գրիգորի և մի քանի այլ ձիաւորների հետ «Կտրած-կամուրջի» երկու կողը կտրում է, և մի փոքր ժամանակ անցնելուց յետոյ՝ նկատում են, որ ինչ որ մարդիկ են մօտենում, առաջներին ունենալով լծկան եզներ ու գոմէշներ։ Այս պատահում է գիշերվայ ժամը 10-ին։ Սկսվում է հրացանաձգութիւն. գողերն իրանց խղճալով՝ անձնատուր են լինում։ Ուրեադնիկը խլում է 10 գլուխ լծկան եզներ ու գոմէշներ, առաջինների հետ 17 գլուխ, 2 հատ երեք-գծանի հրացան և 2 ձի։ Գողերն իրանք երեք հոգի են լինում, որոնցից երկուսը Բորչալուի գաւառի Մուղանլու գիւղից են, որոնք են՝ Աբդուլլահ և Աստան աղաներ Մուրտուզալիեւներ և երրորդը Ղազախի գաւառի Քեամարլու գիւղից՝ Մուստաֆա Հասան-օղլի։ Սրանց ներկայացնում է ուր հարկն է և իսկոյն կայծակի արագութեամբ հասնում Ղօշղօթան, այդտեղ ևս գտնում է Փաշօյի մօտ գողութիւն, գտնում է միս, կաշի. Ղօշղօթանից գնում է Այրում, այդտեղ ևս Դաշթէմուր Օջախվէրդի-օղլու մօտ գտնում է կտրած կովի գլուխ, միս, կաշի, մի սայլ փշի տակ գտնում է փոս՝ լի մսով և ճարպով։ Սրան ևս ձերբակալելով ուղարկում է ուր հարկն է։ Այստեղից Դաշ-Սալահի գնալիս, որտեղ մի քանի օր առաջ մի տուն էին կողոպտել և իրերը բերել և «Արէյ» կոչված տեղում պահել (որը գիւղից 4—5 վերստ հեռու է), նկատում է, որ մի քանի մարդ մի տեղ հաւաքված՝ ինչ-որ գետնից հանում են, իսկոյն վրա է հասնում ստրաժնիկ Գրիգորի հետ, շրջապատում է և բոլորին կապտում. վերջը երեւում է, որ այս իրերն այն կողոպտված տան իրերն են և որն հանելիս են եղել բաժանելու։ Սրանց ևս ուղարկել է ուր հարկն է։ Այսպիսով մէկը միւսի ետևից ուրեադնիկը այնպէս սարսափ ազդեց գողերին, որ բոլորն էլ շշմած մնացին և գողութիւնը մեր շրջանում կանգ առաւ։ Ուրեադնիկ Շէլուխովը մեր գաւառի ամենաօրինակելի ծառայողներից մէկն է. եթէ սրա նման ծառայողների թիւը շատ լինէր, գողութիւն, սպանութիւն քիչ կը պատահէր. գաւառում, առանց բացառութեան, բոլորն էլ սրանից վախենում են։

Ֆօրսաէր

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Այսօր, երեկ. ժամը 8-ին, Հասարակական ակումբում (Անաստասեվսկայա № 22, կանանց բարձր դասընթացների շէնքում) կը կայանայ զրոյց պատերազմի մասին։ Զրոյցին կը մասնակցեն ակումբի շատ անդամները և դասախօսներ։ Զրոյցից յետոյ տեղի կունենայ նոր անդամների ընտրութիւն։

◆ Այսօր երեկոյեան Արտիստական Ընկ. դահլիճում բանաստեղծ Բալմոնտը կարդալու է դասախօսութիւն Րուսթավելիի մասին և նրա «Ընձենաւոր» պօէմից հատուածներ, որպիսի պօէմայի մի մասը արդէն թարգմանել է նա ռուսերէնի։

◆ Երկուշաբթի, հոկտ. 5-ին, Արտիստական Ընկ. թատրօնում Հայ Դերասանական Ընկերակցութիւնը կը ներկայացնէ առաջին անգամ Միք. Մանուէլեանի մի նոր պիէսը՝ «Հրաբուխ» և նոյն հեղինակի «Հէքիաթ» ու «Շեղվածներ» դրամատ. էտիւտները։

◆ Կիրակի, հոկտ. 4-ին, Զուբալովի Ժողովրդական Տանը, առաւօտեան ժ. 11-ին տեղի կունենայ Թիֆլիսի Համալսարանի Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը, որ ընտրելու է վերահսկիչ մասնաժողովի անդամներ և քննութեան է առնելու մի քանի ընթացիկ հարցեր։

◆ Հոկտեմբերի 1-ից մինչև 2-ը № 40 լազարէթն են տանել խոլերայով հիւանդ 3 հոգի և տիֆով՝ 4։ Մինչև հոկտ. 2-ը հիւանդանոցում կային բծաւոր հիւանդ 54 հոգի, դրանցից 35-ը զինուորականներ։

◆ Սեպտ. 29-ին Թիֆլիսում ստացվեցին հետեւեալ մթերքները. ալիւր 4 վագօն, շաքար 2 վ., գետնախնձոր 2 վ., միրգ 2 վ., սեխ 2 վ., նաւթ 2 վ., մազութ 6 վ., գինի 2 վ., ձկնեղէն 2 վ., և մեծ քանակութեամբ թէյ, բրինձ, լոբի, սիսեռ և այլն։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Մուրատովը մեկնում է կենտրօնական նահանգները ծանօթանալու համար փախստականների մնունդի հետ։

◆ «Рѣчь»-ի ասելով՝ Պետական Դումայի անդամ Շուլգինին առաջարկութիւն է եղել ստանձնել մամուլի գործերի գլխաւոր վարչութեան կառավարչի պաշտօնը։ Շուլգինը այդ պաշտօնը ստանձնելու է միայն առաջադէմ բլօկի համաձայնութեամբ։

◆ Ներքին գործերի մինիստրութեան կառավարիչ Խվօստովը ինտերվիւի ժամանակ ընդգծելով Պետական Դուման մինչև նոյեմբեր գումարելու անհրաժեշտութիւնը ասել է. «Ես չեմ կարող, իբրև Պետ. Դումայի անդամ, չը կամենալ, որպէսզի նրա օգտակար հայրենասիրական գործունէութիւնը որքան կարելի է շուտով վերսկսվի»։ Տեղական վարչութեան նկատմամբ Խվօստովը անթոյլատրելի է գտնում, որպէսզի գործադրվի առանձին նահանգական քաղաքականութիւն, որ «մի նահանգում թոյլ տրվի իմ ընկեր-պատգամաւոր Միլիւկովի դասախօսութիւնը, իսկ մի ուրիշ նահանգում արգելվի»։

◆ «Рѣчь»-ը առանձին ուշադրութիւն է դարձնում Խվօստովի այն խօսքերին, որ նա ուղղեց Պետրօգրադի թերթերի խմբագիրներին, թէ Ռուսաստանը միայն մի ներքին թշնամի ունի. դա առևտրականներն են, որոնք գերմանացիներից ոչ պակաս անողոք ու վայրագ են։ Նրանց դէմ կռւելու համար անհրաժեշտ են նոյն տեսակ ձեռեր և նոյն տեսակ լարված աշխատանք, ինչպէս գերմանացիների դէմ։

◆ «День»-ը լսել է, որ հոկտեմբերին մասնակի բարեփոխումն է լինելու աքսորականների և բանտարկվածների որոշ կաթեգօրիաների վիճակի մէջ։

◆ Հերքվում են ժող. լուսաւորութեան մինիստր կոմս Իգնատիէվի, պետական վերահսկիչ Խարիտոնովի և Վօլկօնսկիի հրաժարականի լուրերը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Օպէրա

Բիզէի «Կարմէնը» փորձաքար է այն դերասանուհիների համար, որոնք հանդէս են գալիս այդ դերում, որ նոյնքան բարդ է, որքան դժուարին։ Թատրօնական քննադատները տակաւին չեն մտանանչել, շատ քիչ բացառութեամբ, այդ դերը կատարել ու եղակի կատարողներ։ Եւ ընցենդենտի կրիտէրիումը սահմանափակվում է այն դիտողութեամբ, թէ «Կարմէնի» դերակատար դերասանուհին ինչ տուեալներով է մօտենում այդ դերին իր ինտելեկտուալ բեմական ընդունակութիւններով։

Տիկին Րիբչինսկայան, որ հանդէս եկաւ «Կարմէնի» մէջ համանուն դերում հոկտ. 1-ին, անշուշտ օժտված է որոշ տուեալներով՝ համարվելու համար բաւարար կատարող Կարմէնի։ Տիկնոջ ձայնը, ինտօնացիան, շարժումների ճկունութիւնը և հասակը այդ դերի կատարման մէջ աչքի զարնվեցին. եթէ կարելի է նկատողութիւն անել—այդ միայն կրքի բռնկման պակասութիւնն է, որ ներհակ է Կարմէնին։

Տիկ. Րիբչինսկայայի պարտնեօր՝ Դօն-Խօզէի դերում հանդէս եկած Մօսինին մենք առաջին անգամն էինք լսում։ Առաջին գործողութեան մէջ նա թոյլ էր, սակայն յետագայում նա ցոյց տուեց, որ ունի մշակված ու գեղեցիկ ձայն։ Դօն-Խօզէի դերը նա մի տեսակ շատ տեմպով էր տանում և միայն վերջին գործողութեան մէջ մտաւ իր իսկական դերի մէջ, թողնելով տպաւորութիւն։

Էսկամիլյօյի դերը վերցրել էր փորձված Վրօնսկին, որի երգած «Տօրէադօրը» արդէն յայտնի է շատերին։

Ցիշինք օր. Լիդինային, որ դեռ անցեալ տարվանից իր ախորժալուր ձայնով ու համեստ խաղով գրաւել է հասարակութեան ուշադրութիւնը։ Նա օրինակելի էր գնչուհու դերում։

Բեմադրութիւնը աջող, բալէտը շքեղ, օրկէստրը Պաւօվսկիի ղեկավարութեամբ հարթ։ Միայն մի բան թողեց անորոշ ազդեցութիւն։ Առաջին գործողութեան մէջ Կարմէնը բացի կարմիր վարդը Դօն-Խօզէի վրա նետելուց, համբուրեց նրան, որ առաջին անգամն է տեսնում հասարակութիւնը։

Ռեցենզենտ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 29 սեպտ.

Վերջին ժամանակներս հայ հասարակութիւնը գովելի եռանդով աշխատում է հայ գաղթականների և փախստականների երեխաների համար ուսումնարաններ բացել։ Այդ ուսումնարաններում կաւանդվի, ի հարկէ, ռուսերէնն ևս։ Գուցէ յատկապէս այս ուսումնարանների սաներին կարողանան լաւ ծառայութիւն մատուցանել իմ կազմած ռուսերէնի ձեռնարկները (Ա. տարի, երրորդ տպագրութիւն, պատկերազարդ, պրօպիսներով, գինը 20 կ., Բ. տարի, գ. 40 կ.), որոնք ռուսերէնը սովորեցնում են մայրենի լեզուի օգնութեամբ։ Ցիշված ուսումնարանները կարող են իմ ձեռնարկները ստանալ կէս գնով։

Խնդրում եմ «Մշակի» խմբագրութեանն երկտողս տպել, իսկ միւս խմբագրութիւններին՝ արտատպել։

Հասցէս.—Московская № 13.

Ե. Դաղբաշեան

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Բօրժօմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից—	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից—	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	8 ժ. 11 ր.	առաւ.
	Բօրժօմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Դւկեա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏԵՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային եւ երեխայոց հիւանդութ. և ծախկհատ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ. հիւանդ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—162

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է

Թէլէթի ծխական դպրոցի համար մի քանի տարի ուսուցչութեան պաշտօն վարած Գայիանեան կամ Ցօվնանեան դպրոցաւարտ

ՎԱՐԺՈՒՀԻ։

Պայմանների մասին դիմել Թիֆլիսի Նորաշէնի եկեղեցու միաբան Սարգիս ա.-ք. Շիօյեանցին։

702. 1—1

ՆՈՐ ՅՈՅՍ, ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ՈՅԺ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՆՋԱՆՔՆԵՐ

Ջղայնութիւնը, ջղային թուլութիւնը, ընդհանուր թուլութիւնը և սեռական թուլութիւնը առաջանում են միմիայն գլխի և մէջքի անկանոն և թոյլ գործողութիւնից։

Այդ անկանոնութիւնը կարող է լինել ժառանգական, կամ առաջ է գալիս, երբ կեանքը պահանջում է մարդուց մեծ ծանր աշխատանք՝ նիւթական պակասութիւնների ժամանակ, կամ երբ մարդուն քայքայում են հազարաւոր վշտեր, մտածմունքներ, կարիք և կամ երբ նա հիւանդ է վարակիչ կամ ծանր հիւանդութիւններով, ինչպէս օրինակ սիֆիլիս, տիֆեր, թոքախտ, մըշտական փորկապութիւն և այլն, որոնք ի վերջոյ դարձնում են նեվրաստենիկ։

Նեվրաստենիայի և ջղայնութեան նշանները. 1) առաւօտ տեղից վեր կենալիս՝ զգում էք յոգնածութիւն, աչքերի մթագնութիւն, ընդհանուր մարմնային թուլութիւն, դառնում էք ջղային, բարկացկոտ, ձեր յիշողութիւնը թուլանում է, տանջվում էք անքնութիւնից, սիրում էք միայնակութիւն, զգում էք երբեմն օղնաշարժի և մէջքի ցաւ, գլխի պտոյտ, ձեր մտաւոր և ֆիզիքական ոյժը և առողջութիւնը կամաց-կամաց քայքայվում են, արագ շարժումների ժամանակ սիրտը անկանոն է բաբախում, ախորժակ չունէք, և այլն և այլն։

Մարդիկ յաճախ ուշադրութիւն չեն դարձնում այդ երեւոյթների վրա, բայց յետոյ արդէն ուշ է լինում... Սկզբից և եթ պէտք է բժշկվել, ամրացնել մարմինը, պէտք է ուղեղից պակասած ֆօսֆօրը լրացնել, առանց որի ուղեղը և ջղերը չեն գործում։

Ֆօսֆօրը աւելացնում է մարդու մէջ աշխատանքի էնէրգիա, եռանդ, երիտասարդութիւն։

Փարիզի յայտնի բժիշկ Գվլէզին երկար աշխատանքներից և փորձերից յետոյ աջողվել է պատրաստել միակ դեղը, որը պարունակում է իր մէջ մեծ քանակութեամբ ֆօսֆօր. այդ դեղը կոչվում է Ստիմուլօլ, որը վերականգնում է կորցրած երիտասարդութիւնը, առողջութիւնը և ընդհանուր ջղայնութիւնը և թուլութիւնը. արտասահմանի և Ռուսաստանի յայտնի պրօֆեսօրները, բժիշկները և հիւանդները տուել են իրանց գովասանքը և շնորհակալութիւնը, և այժմ զանազան սանատօրիաներում և հիւանդանոցներում բժշկում են հիւանդներին Փարիզի յայտնի բժիշկ Գվլէզի հանճարեղ դեղով՝ Ստիմուլօլով... Ահա ինչ են գրում Ստիմուլօլի բժշկութեան մասին բժիշկները.

Մեծարգոյ պարոն.

Մի ամսի չափ ուղևորվելով արտասահման՝ իմ հիւանդներին թողնում եմ լի յոյսով, որ նրանց ջղայնութիւնն ամբողջովին կը բըժշկվի Ստիմուլօլով։

Եկատերինօսլաւ, կին-բժիշկ Դեմբօվսկայա։

Մեծարգոյ պարոն,

Ձեր ուղարկած մի տուփ Ստիմուլօլը գործածեց մի ջղային հիւանդ, որ ունէր սաստիկ մաղասային թաղանթի անչափ զգայնութիւն, գերարտաթօրումն և սրտի անկարգ բաբախումն։

Իսկական Ստիմուլօլը պատրաստվում է Ֆրանսիայում (Փարիզում), ամեն մի տուփը ունի գործարանի դրոշմը՝ Institut „D-r Calvet Paris". Մի տուփը բաւական է, որ դուք զգաք ձեր հրաշալի գործողութիւնը եւ դուք կը ստանաք ձեր ուզած եռանդը եւ առողջութիւնը. դեղերի հետ ուղարկվում է բոլոր եւրօպական և Ռուսաստանի պրօֆեսօրների, բժիշկների, հիւանդների գովասանքները և շնորհակալական նամակները։

Պատուէրները, փողը և նամակները ուղարկել 1) Тифлисское отдѣленіе Института доктора Кальве, Тифлисъ, Эриванск. площ., Пушкинская 3, верхній этажъ, отд. 11|3 (Խնդրեմ հասցէն գրել լրիւ, ինչպէս որ ռուսերէն գրված է)։ Մէկ տուփը արժէ 7 րուբ., ճանապարհածախսով և վերադիր վճարով 50 կոպ. աւելի արժէ։ Ով ուղարկի 7 ր. փողը առաջուց լրիվին, ճանապարհածախս չի վճարում։

Վերադիր վճարով ուղարկվում է միայն 2 ր. 50 կ. կանխավճար ստանալուց յետոյ։

Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Անդրկովկասի համար— Интернаціональное медико-фармацевтическое депо, Тифлисъ, Эриванск. пл., № 3.

(շ.) 609. 10—5

Մ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

Կազմած թուաբանական դասագրքերը

1. Մեթօդական ժողովածու թուաբանական խնդիրների առաջին և երկրորդ տասնեակը թւերով և տասնեակներով հարիւրի շրջանում. Ա. տարի 5-րդ տպագրութիւն։ . . . . 25 կ.
2. Մեթօդական ժողովածու թուաբանական խնդիրների թւերով հարիւրի շրջանում Բ. տարի 5-րդ տպագրութիւն։ . . . . 30 կ.
3. Թուաբանական օրինակներ եւ խնդիրներ. ամբողջ և անուանական կամաւոր մեծութեան թւերով. . . . . 25 կ.
4. Թուաբանական օրինակներ եւ խնդիրներ. հասարակ և տասնորդական կոտորակներ. . . . . 30 կ.
5. Երկրաչափական ճեւագիտութիւն . . . . 25 կ.

Պատրաստ են տպագրութեան համար՝

6. Մեթօդական ժողովածու թուաբանական խնդիրների թւերով հազարի շրջանում. Գ. տարի։
7. Մեթօդական ժողովածու թուաբանական խնդիրների Գ. տարի.
8. Կենդանի թիւր-թուաբանական այբբենարան.

Դիմել՝ Тифлисъ, Могнинскій пер. № 3. М. Самуэляну կամ Թիֆլիսի գրավաճառներին։

(օ. մ.) 698. 3—1

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԳՏՆՎՈՂ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ՀԻՄՆ. Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ

(Երկու սեռի համար)

Թիֆլիս, Միքայէլեան պրոսպ., № 24.

Խնդիրների ընդունելութիւնը ամեն օր 10—12 ժ. առ., ժ. 5—7 երեկ.։

Զբաղմունքները կը սկսվեն սեպտեմբերի 21-ից։

Տեղեկութիւններ տրվում և ուղարկվում են ձրի։

(չ. ու. շ.) 589. 0—16

ԹԱՒՐԻԶԻ ԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ Ս. ԱՆՆԱՅԵԱՆ

երկսեռ դպրոցների համար հարկաւոր են.

1. Մի ճեմարանական բարձր դասարանների հայոց լեզուի և կրօնի դասերի համար։ Կարող են լինել և փորձառու ուսուցչուհիներ՝ ընթացաւարտ Գայիանեանից կամ Ցօվնանեանից։ Դասերի թիւը շաբթէն 24, ռոճիկ՝ 600 ր.։ Ճեմարանականը կը ստանայ ճանապարհածախս 30 ր.։
2. Մի ուսուցիչ հայոց լեզուի, հայրենագիտութեան, հայոց պատմութեան և աշխարհագրութեան դասերի համար, 24 դասով, ռոճիկ 600 ր., մէջը հաշւելով և ճանապարհածախսը։
3. Մի փորձառու և հայերէնի տիրապետող վարժուհի ռուսաց լեզուի համար 24 դասով և 600 րուբլի ռոճիկով։
4. Մի վարժուհի բնական գիտութիւնների և թւաբանութեան համար, 24 դասով և 600 ր. ռոճիկով։
5. Մի ուսուցիչ երաժշտութեան 18—22 դասով, ռոճիկ 600 րուբլի։
6. Մի վարժուհի բաժանմունքների հայոց լեզուի և թւաբանութեան համար, 24 դասով և 600 ր. ռոճիկով։
7. Մի վարժուհի ձեռագործի համար, որ վարելու է նաև օրիորդաց մասում վերակացուհու պաշտօն, 18—22 դասով, 550 ր. ռոճիկով։

Պաշտօնավարել ցանկացողները, ամենաուշը մինչև հոկտեմբերի 15-ը, պէտք է դիմեն նոյն դպրոցների տեսուչ Ալ. Տէր-Վարդանեանին առաւօտ. ժամը 9—10-ը։ Հասցէն՝

695. Елисаветинская ул. д. № 1, кв. 14. 4—3

Առեւտրի եւ Արդիւնաբեր. Մինիստրութեան իրաւասութեան ներքոյ գտնվող

Հաշւապահական Կուրսեր Դ. Կ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ

Թիֆլիս, Նիկօլայէվսկայա փող., № 36,

Նոյն տեղը ՊԱՆՍԻՕՆ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ

Ընդունվում են աշակերտներ լրիւ պանսիօնով, դասերի պատրաստութեամբ և առանց

Խնդիրների ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 3—7-ը։

(ե. հ. շ. կ.) 541. 50—28

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԷՕ

ՎԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մի դրուագ Հայաստանի պատմութիւնից։

2 քարտէզ, 22 նկար։

Գինը 1 րուբլի 25 կոպէկ։

Դիմել «Գուտենբերգ» գրավաճառանոցին, Թիֆլիս։ 696. 3—3

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.